

Звідки беруться права людини? Хто найбільше порушує права людини в Україні? Чи можна обмежувати права певних соціальних груп? Чи моралі? Звідки ви берете знання про права людини? Чи порушувалися ваші права протягом правозахисників? Як найефективніше в Україні свої права? Чи існує в Україні дискримінація? Чи треба викладати права людини в школі? Свобода гідність рівність справедливість толерантність безпека: які цінності є основоположними для прав людини? Через що найчастіше дискримінують людей в Україні? Чи можна катувати ворогів? Чи права – значить, є обов'язки? Чи знаєте ви про діяльність Омбудсмана і правозахисних організацій? Чи можна чинити самосуд?

ЩО УКРАЇНЦІ
ЗНАЮТЬ І ДУМАЮТЬ ПРО

ПРАВА ЛЮДИНИ

ОЦІНКА ЗМІН (2016-2018)

РЕЗУЛЬТАТИ ДРУГОГО СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Що українці знають і думають про права людини: оцінка змін (2016-2018) / Резюме дослідження; [С. Колишко, М. Паращевін, В. Яворський]; під заг. ред. Т. Печончик. – Київ, 2018. – 96 с.

Ця публікація містить у собі резюме дослідження змін у сприйнятті та розумінні проблематики прав людини (*national human rights progress study*) в українському суспільстві впродовж 2016-2018 рр. на основі загальнонаціонального соціологічного опитування, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва у співпраці із громадською організацією «Центр інформації про права людини» за підтримки Програми розвитку ООН в Україні. Дані за 2018 рік наводяться у порівнянні із базовим дослідженням (*human rights baseline study*), проведеним за аналогічною методологією у 2016 році. Публікація розрахована на широке коло читачів, зокрема представників органів державної влади на національному і місцевому рівні, журналістів загальнонаціональних та регіональних засобів масової інформації, наукове та освітнє середовище, а також на представників громадянського суспільства та міжнародних організацій.

Авторський колектив:

Світлана Колишко, Програма розвитку ООН в Україні

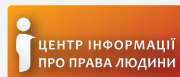
Максим Паращевін, Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва

Тетяна Печончик, Центр інформації про права людини

Володимир Яворський, Центр інформації про права людини

Автори фото, використаних у публікації:

Андрій Крепкіх, Артем Гетьман, Тетяна Шебуренкова

**MINISTRY OF
FOREIGN AFFAIRS
OF DENMARK**

Danida

Публікацію підготовлено в рамках проекту «Права людини в Україні: оцінка змін», що реалізується Центром інформації про права людини у співпраці з Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та Секретаріатом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за підтримки проекту «Зміцнення потенціалу Секретаріату Уповноваженого ВРУ з прав людини», який виконується Програмою розвитку ООН в Україні та фінансується Міністерством закордонних справ Данії.

Думки, висновки чи рекомендації належать авторам та упорядникам цього видання і не обов'язково відображають погляди Міністерства закордонних справ Данії, Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй чи інших агенцій ООН.

© 2018 ГО «Центр інформації про права людини».

ЗМІСТ

РЕЗЮМЕ.....	5
МЕТОДОЛОГІЯ.....	8
ЦІННІСНИЙ ВИМІР ПРАВ ЛЮДИНИ.....	12
Походження прав людини та уявлення про їх універсальність.....	14
Цінності як основа прав людини.....	17
Відповідність прав людини нормам та традиціям українського суспільства.....	21
Пріоритетність різних прав людини.....	23
ОЦІНКА СТАНУ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ.....	26
Оцінка ситуації з дотриманням прав людини в Україні.....	28
Оцінка зміни ситуації з правами людини після Євромайдану.....	30
Оцінка власного досвіду щодо порушень прав людини.....	33
ПРОБЛЕМА ДИСКРИМІНАЦІЇ ТА РІВЕНЬ ТОЛЕРАНТНОСТІ.....	36
Проблема дискримінації та її найпоширеніші прояви.....	38
Оцінка допустимості обмеження прав певних груп.....	43
Ставлення до наркозалежних, ромів, ЛГБТ, переселенців, екс-засуджених та інших груп.....	43
Сприйняття біженців.....	45

Оцінка практичних прикладів дискримінаційних дій.....	47
Ставлення до погрому ромського табору	47
Ставлення до можливості тримати засуджених у поганих умовах	49
ВПЛИВ КОНФЛІКТУ НА СПРИЙНЯТТЯ, ТЕРПИМІСТЬ ТА ЦІННОСТІ	50
Ставлення до виправдання злочинів, вчинених військовими	52
Ставлення до застосування тортур під час бойових дій	54
УЯВЛЕННЯ ТА АКТИВНІСТЬ ЩОДО ЗАХИСТУ СВОЇХ ПРАВ	56
Спроби захисту порушених прав та їх успішність	58
Способи захисту своїх прав: уявлення та практика.....	62
Способи, якими українці намагались захищати свої права	62
Уявлення про ефективні способи захисту своїх прав	65
Сприйняття неправових способів боротьби за свої права	67
Самосуд	67
Громадська активність як чинник захисту своїх прав	69
ДІЯЛЬНІСТЬ ОКРЕМИХ ПРАВОЗАХИСНИХ МЕХАНІЗМІВ	72
Безоплатна правова допомога	74
Поінформованість про діяльність Уповноваженого Верхової Ради України з захисту прав людини	76
ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗНАЧУЩІСТЬ.....	78
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	84

РЕЗЮМЕ

Свобода, справедливість та гідність, які є фундаментом прав людини, продовжують залишатися серед ціннісних пріоритетів українців. Про це свідчать дані соціологічного опитування¹, яке було проведене Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та фірмою «Юкрейніан соціолоджі сервіс». Перше місце посідає свобода (86% респондентів зазначили її як основну цінність). Друге місце посіла справедливість (70%), третє – безпека (67% опитаних). При цьому безпека у рейтингу основних цінностей за два роки перемістилася² з другого на третє місце, поступившись справедливості. Високі показники свободи та справедливості в Україні відрізняють її від сусідніх пострадянських країн. Це певною мірою пояснює несприйняття українцями недемократичних форм управління та різних форм тиску з боку держави.

¹ Загальнонаціональне репрезентативне опитування дорослого населення України було проведене з 11 по 24 липня 2018 року Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та фірмою «Юкрейніан соціолоджі сервіс» на замовлення Програми розвитку ООН в Україні та у співпраці з Центром інформації про права людини.

Усього було опитано 1998 респондентів в усіх областях України та в місті Києві, крім Криму та непідконтрольних Україні частин Донецької та Луганської областей. Максимальна похибка вибірки не перевищує 2,2%. Детальніше див. у розділі Методологія.

² Дані подаються у порівнянні з результатами попереднього загальнонаціонального опитування, яке було проведене з 22 жовтня по 6 листопада 2016 року. Усього було опитано 2002 респонденти на всій території України, крім окупованої частини Донбасу та Криму. Похибка не перевищувала 2,2%.

Разом з тим, така цінність, як толерантність, є важливою лише для чверті опитаних українців. Рівень готовності населення до обмеження прав вразливих груп продовжує залишатися доволі суттєвим, і змін за два останні роки тут практично не відбулося. Так, 66% опитаних вважають, що можна обмежувати права наркозалежних людей, 56% – виправдовують обмеження прав колишніх засуджених, 51% – готові до обмежень прав людей із непопулярними політичними поглядами. Також високий рівень нетолерантності спостерігається стосовно до ромів та представників ЛГБТ-спільноти (по 47%). Ставлення українців до перспективи прийняття біженців з інших країн теж переважно або негативне, або обережне. 28% опитаних однозначно проти прийняття біженців Україною, а 31% не визначилися у своєму ставленні.

При цьому достатньо поширеним лишається уявлення про наявність в українському суспільстві дискримінації (55% опитаних). Серед основних ознак, за якими, на думку респондентів, відбувається дискримінація в Україні, – вік (так вважають 40% опитаних), інвалідність (32%), сексуальна орієнтація (24%), стан здоров'я (25%) і стать (25%). Також кожен п'ятий респондент вважає, що в Україні існує дискримінація за ознаками політичних поглядів і майнового стану.

Оцінка населенням змін у ситуації з правами людини, які відбулися з часів Євромайдану, залишається достатньо песимістичною. Лише 4% вважають, що ситуація в цій сфері покращилася. Натомість 34% зазначили, що ситуація однозначно стала гіршою, а ще 29% вважають, що ніяких змін не відбулося. Загальна оцінка дотримання різних прав людини коливається між 2 і 3 балами за 5-бальною шкалою.

Збройний конфлікт на Сході України продовжує впливати на ставлення населення до дотримання прав людини. Так, в Україні лишається велика частка тих, хто готовий виправдовувати неправові методи заради начебто «доброї» цілі, що не може не тривожити. Причому рівень прийняття таких методів тим вищий, чим далі людина перебуває від бойових дій. Так, 44% опитаних вважають, що можна виправдати злочини, вчинені під час бойових дій українськими військовими та учасниками добровольчих батальйонів, а 45% українців категорично проти такого виправдання. Щодо можливості застосування тортур до ворогів під час бойових дій, то 2/3 респондентів висловилися проти цього, тоді кожен десятий опитаний припускає можливість таких дій.

Дослідження показує, що менше половини українців пробували захищати власні права. Більшість людей зневірені, що свідчить про серйозну кризу довіри населення до влади та механізмів захисту прав людини. Зокрема, з тих осіб, які стикалися із ситуаціями порушення своїх прав, 55% вказали, що вони ніколи не намагалися ці права захищати. Рівень пасивності і зневіри у захисті власних прав є критичним у південному регіоні, де 73% заявили, що навіть не пробували захищати власні права.

Щодо тих засобів, якими опитані намагалися захищати свої права, найчастіше згадувалося використання соціальних зв'язків, тобто родичів та знайомих (такий спосіб розв'язання проблем використовують 22% з тих респондентів, які вдавалися до захисту своїх прав) та звернення до суду (його використовували 20%). Також до першої п'ятірки способів захисту прав потрапили звернення до поліції (19% випадків), звернення до адвоката (17% випадків) та звернення до місцевих органів влади (15% випадків).

Втім, якщо говорити про ефективність, то в уявленнях населення для обстоювання своїх прав найкраще оцінюються засоби масової інформації (23% опитаних). Також до найбільш згадуваних способів належать звернення до національних судів (21%), звернення до Європейського суду з прав людини (19%), звернення до поліції (18%), звернення до прокуратури (15%) та використання родичів і знайомих (15%). При цьому 23% опитаних вважають, що жодних ефективних засобів захисту прав людини в Україні не існує.

Тривожним залишається високий рівень сприйняття самосуду. Так, 36% опитаних вважають, що самосуд припустимий за певних обставин, а ще 12% – що самосуд на сьогодні є цілком виправданим та прийнятним. Лише половина населення наголошує на неприпустимості таких дій, і порівняно з листопадом 2016 року якихось змін в цих уявленнях не зафіксовано.

Незважаючи на активізацію громадянського суспільства з часів Євромайдану, в Україні громадські об'єднання досі не знаходять широкої підтримки. Абсолютна більшість населення не бере участі у діяльності громадських організацій. Про відсутність належності до якоїсь організації чи об'єднання заявили 78% опитаних, тоді як до політичних партій, громадських організацій, волонтерського руху належать менше 10% опитаних.

Рівень обізнаності громадян щодо можливостей отримання правової допомоги від держави є доволі невисоким. Не знає про існування таких можливостей половина опитаних (47%). Водночас порівняно із 2016 роком удвічі зросла кількість людей, які заявили, що отримували безкоштовну правову допомогу від держави (з 5% до 10%).

Доволі невисокою є і поінформованість громадян з діяльністю Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Адже добре обізнані щодо цієї діяльності 16% опитаних, тоді як щось чули про це 39%; решта ж нічого про це не знає.

З можливих джерел інформації про права людини однозначним лідером залишається телебачення: як таке джерело його зазначили 2/3 опитаних. На другому місті йдуть друзі, родичі, колеги (41%). Інтернет-сайти посідають третє за частотою згадок місце і є джерелом такої інформації для дещо більше за 1/3 опитаних (37%), причому згадки про це джерело порівняно з листопадом 2016 року збільшилася на 7%. Також спостерігається збільшення частоти згадок про такі джерела, як навчальні заклади (на 4%) та соціальні мережі (на 5%).

МЕТОДОЛОГІЯ

17 PARTNERSHIPS
FOR THE GOALS

17 ПАРТНЕРСТВО
ЗАРАДИ СТІЙКОГО
РОЗВИТКУ

8 ГІДНА ПРАЦЯ
ТА ЕКОНОМІЧНЕ
ЗРОСТАННЯ

12 ВІДПОВІДАЛЬНЕ
СПОЖИВАННЯ

17 ПАРТНЕРСТВО
ЗАРАДИ СТІЙКОГО
РОЗВИТКУ

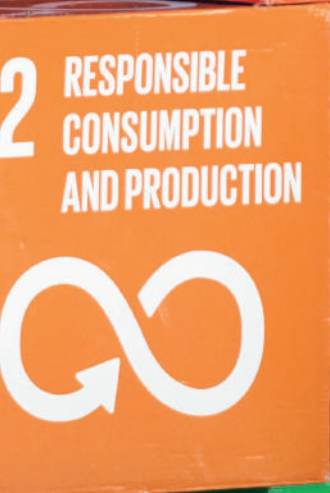
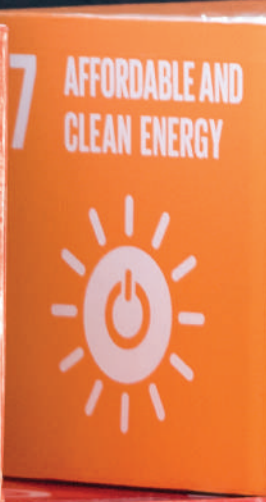

11 SUSTAINABLE CITIES
AND COMMUNITIES

11 СТАЙКІ
МІСТІ

Перше базове дослідження про права людини в Україні³ було проведене у 2016 році Центром інформації про права людини та Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва за підтримки Програми розвитку ООН в Україні та у співпраці із Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини. Для розуміння динаміки, змін та загальної ситуації у 2018 році тією ж командою було проведене дослідження «Що українці знають і думають про права людини: оцінка змін».

Метою дослідження є вивчення сприйняття, уявлень та розуміння прав людини та основоположних свобод у суспільстві назагал та серед окремих цільових груп, які сталися впродовж 2016-2018 років, для більш ефективної побудови стратегій і тактик проведення правопросвітницьких кампаній, адвокаційної роботи, розвитку формальної і неформальної освіти у сфері прав людини та формування заснованих data-based підходів і пріоритетів донорської діяльності у сфері прав людини.

Предметом дослідження стали: сприйняття цінностей, на яких базуються права людини; сприйняття найбільш актуальних проблем у сфері прав людини; використання механізмів захисту прав людини; виявлення ефективних каналів інформування про права людини та механізмів освіти із прав людини.

Дослідження базується на даних загальнонаціонального репрезентативного опитування дорослого населення України, яке було проведене з 11 по 24 липня 2018 року Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та фірмою «Юкрейніан соціолоджи сервіс» на замовлення Програми розвитку ООН в Україні та у співпраці з Центром інформації про права людини.

Усього було опитано 1998 респондентів за квотною репрезентативною вибіркою, яка представляє населення України за такими параметрами, як вік, стать, рівень освіти, тип і регіон проживання. Опитування проводилося в усіх областях України та місті Києві, окрім Криму та непідконтрольних Україні частин Донецької та Луганської областей. Максимальна похибка вибірки не перевищує 2,2%⁴.

³ Що українці знають і думають про права людини: загальнонаціональне дослідження / [І. Бекешкіна, Т.Печончик, В.Яворський та ін.]; під заг. ред. Т.Печончик. – Київ, 2017. – 308 с. /http://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/DG/Ombudsman%20project/HumanRightsUa_full_final.pdf

⁴ Окрім загальнонаціональної вибірки, була сформована додаткова підвбірка з 580 респондентів віком 18-29 років, в результаті був сформований другий масив – репрезентативна вибірка молоді України до 30 років (N=1071). Похибка вибірки не перевищує 3.1%.

У регіональному розрізі дані у дослідженні розподілені так:

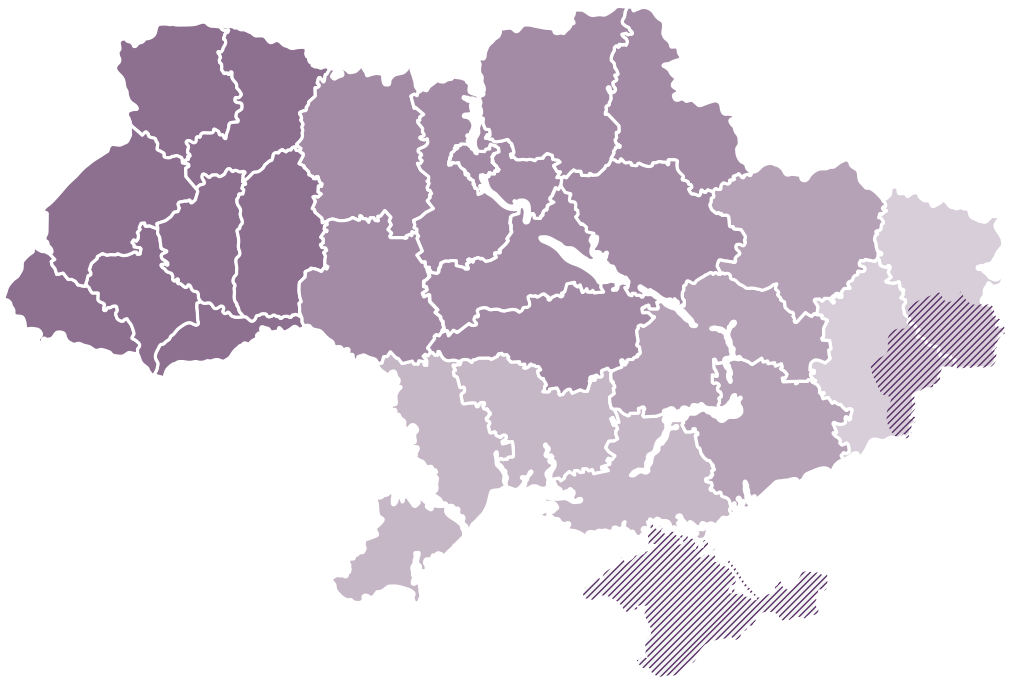
Захід: Львівська, Івано-Франківська, Волинська, Закарпатська, Хмельницька, Рівненська, Чернівецька, Тернопільська області;

Центр: Вінницька, Житомирська, Чернігівська, Сумська, Черкаська, Кіровоградська, Полтавська, Київська області та м. Київ;

Південь: Одеська, Миколаївська, Херсонська області;

Схід: Харківська, Дніпропетровська, Запорізька області;

Донбас: підконтрольні українській владі території Донецької та Луганської області.

Дані подаються у порівнянні з результатами попереднього загальнонаціонального опитування, яке було проведене з 22 жовтня по 6 листопада 2016 року. Усього було опитано 2002 респонденти на всій території України, крім окупованої частини Донбасу та Криму. Похибка не перевищувала 2,2%.

ЯК ІНТЕРНІ ЗАХИЩАЮТЬ СВОЇ ПРАВА

Відповідно до опитування, проведеного в Україні, найбільш популярними способами захисту своїх прав є звернення до суду та до Європейського суду з прав людини.

ЯКІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ ВВАЖАЮТЬ ЕФЕКТИВНИМИ

УЯВЛЕННЯ ПРО ЕФЕКТИВНІСТЬ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ

- Звернення у засоби масової інформації
- Звернення до суду
- Звернення до Європейського суду з прав людини
- Звернення до поліції
- Звернення до прокуратури
- Звернення до родичів, пошук потрібних знайомих
- Звернення до міжнародних організацій
- Вирішення питання за допомогою хабару та інших подібних засобів
- Власними діями, включаючи використання зброї, якщо необхідно
- Звернення до адвоката, до системи безоплатної правової допомоги
- Насправді взагалі немає способів захистити свої права

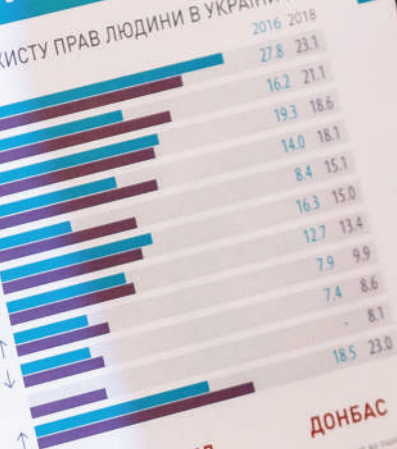
СТАВЛЕННЯ ДО ЗАКЛИКІВ С ЗВИЧАЙНИМ ЛЮДЬМИ (СА)

У УКРАЇНЦІ НИМИ

Що українці знають
і думають про права людини.
Оцінка знань, 2018

ІНТЕРЕСУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ (%)*

ДОНБАС

ПІВДЕНЬ

СХІД

ПІВІДАННЯ ДО САМОСТІЙНОГО ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ (САМОСУД)

Вважають, що загалом самосуд неприпустимий, але у деяких випадках може бути виправданим

ЦІННІСНИЙ ВИМІР ПРАВ ЛЮДИНИ

ПОРЯДОК ДЕННИЙ
ПРАВ ЛЮДИНИ
ДЛЯ УКРАЇНИ

ПОХОДЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА УЯВЛЕННЯ ПРО ЇХ УНІВЕРСАЛЬНІСТЬ

Права людини та основоположні свободи належать кожній людині від самого народження. Для цього не потрібно жодних інших додаткових умов. Їхнє існування не залежить від волі держав і, відповідно, права не можуть ними надаватися. Однак реалізація цих прав чи їхній захист залежать, окрім іншого, й від волі держави, втім, це розглядається як обов'язок влади стосовно людини. Звісно, в кожній державі влада по-різному виконує ці обов'язки, тому забезпеченість прав людини є різною в різних країнах.

Права людини є невідчужуваними, тобто такими, які влада не може скасувати чи обмежити на власний розсуд. Людина не може відмовитися від прав, однак саме від людини залежить, у якому обсязі вони будуть реалізовані.

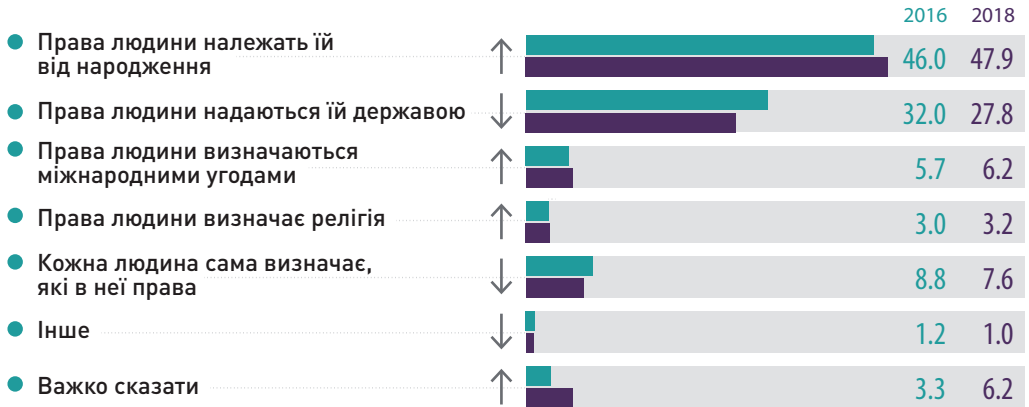
У численних міжнародних угодах, основна частина яких були підписані та ратифіковані більшістю держав у світі, в тому числі і Україною, визначено основний перелік прав людини та основоположних свобод, а також закріплено відповідні обов'язки органів державної влади щодо їхнього виконання. В цих угодах визначено мінімальні обсяги тих чи інших прав людини, які мають гарантуватися. Проте навіть коли якісь країни і не приєдналися до певних міжнародних угод, вони все одно зобов'язані поважати й не порушувати права людини через дію інших норм міжнародного права.

Таке розуміння походження прав людини має далекі наслідки для обмеження влади й формування стосунків людини з державою в демократичній країні. Коли громадянин розуміє, що його права належать йому від народження, то владі буде дуже складно позбавляти людей їхніх прав законом чи іншими діями. Саме тому, чим більше людей усвідомлюють, що права людини належать їм від народження та є універсальними, тим сильнішим є громадянське суспільство в країні і, відповідно, тим більш демократичною буде ця країна.

Друге загальнонаціональне опитування громадян, проведене у липні 2018 року (*national human rights progress study*), так само як і базове дослідження 2016 року, також показало, що близько половини українців не орієнтуються в питанні походження прав людини. Ці дані практично не відрізняються від отриманих два роки тому, що свідчить про сталість таких уявлень.

Найбільша частка (трохи менше половини) опитаних поділяє думку, що права людини належать їй від народження; трохи більше за чверть респондентів вважає їх джерелом державу. Інші можливі варіанти відмічала доволі невелика частка опитаних. Ставлення до цього питання порівняно з минулим дослідженням практично не змінилося.

РОЗПОДІЛ ДУМОК ЩОДО ДЖЕРЕЛА ПРАВ ЛЮДИНИ (%)

При цьому в цих уявленнях фіксуються деякі регіональні відмінності, а саме, прив'язка походження прав людини до держави є дещо сильніше вираженою в Західному (34%) і Південному (36%) регіонах. Тоді як респонденти з Центру та Сходу помітно частіше наголошували на існуванні прав людини від народження, незалежно від волі держави (60% та 55%, відповідно). На Донбасі⁵ виявилася найбільшою порівняно з іншими регіонами частка тих, хто вважає, що людина сама визначає свої права (15%).

У сприйнятті ролі держави в суспільстві трохи переважає ліберальне уявлення про державу, яка повинна сприяти самостійним діям індивідів. Зокрема, такий підхід підтримали 56% опитаних, тоді як протилежний підхід (з точки зору необхідності забезпечення державою життя людей) підтримали трохи більше третини опитаних. Порівняно з листопадом 2016 року підтримка першого підходу дещо зросла, а підтримка другого – зменшилася.

СТАВЛЕННЯ ДО РОЛІ ДЕРЖАВИ В СУСПІЛЬСТВІ (%)

⁵ Тут і далі йдеться про підконтрольну уряду України частину Донецької та Луганської областей, де проводилося опитування. Див. також розділ «Методологія».

При цьому переважна більшість опитаних повністю або скоріше погоджуються з тим, що не лише держава зобов'язана захищати права громадян, але й існують зворотні зобов'язання людини перед державою (таких 74%). Проте порівняно з листопадом 2016 року ця частка дещо зменшилася, хоча й за рахунок більшої частки тих, хто не зміг визначитися.

ТЕТЯНА ПЕЧОНЧИК

голова правління
Центру
інформації про
права людини

Таке переважне уявлення населення є неправильним, адже однією з важливих характеристик прав людини є їх універсальний характер. Права людини є однаковими для всіх, а кожна держава має однаковий обов'язок з їхнього забезпечення та гарантування. При цьому обов'язки перед державою можуть виникати у громадян (наприклад, обов'язок платити податки чи захищати країну), однак це не стосується прав людини: вони є у кожної людини незалежно від того, чи є ця людина громадянином країни, іноземцем чи особою без громадянства, і чи виконує вона свої обов'язки як громадянин. Іншими словами, це означає, що людину не можна катувати чи позбавити свободи слова і права на справедливий суд у жодному разі – незалежно від того, є вона громадянином цієї країни чи не є, і чи сплатила вона податки.

РІВЕНЬ ЗГОДИ ІЗ ТВЕРДЖЕННЯМ, ЩО ВИЗНАННЯ ДЕРЖАВОЮ ПРАВ ЛЮДИНИ ПЕРЕДБАЧАЄ НАЯВНІСТЬ У ЛЮДИНИ ПЕВНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ ПЕРЕД ДЕРЖАВОЮ (%)

ЦІННОСТІ ЯК ОСНОВА ПРАВ ЛЮДИНИ

Свобода, справедливість, гідність та рівність є фундаментом прав людини. Саме для захисту та утвердження цих цінностей існують права людини. Це створює умови для вільного розвитку особистості та її якостей й надає численні можливості в житті. Саме ці цінності покладені в основу більшості сучасних демократичних конституцій.

**ВОЛОДИМИР
ЯВОРСЬКИЙ**

експерт Центру
інформації про
права людини

Це не означає, що такі цінності, як безпека, мораль, порядок та інші, згадані в опитуванні, є поганими. Вони є також важливими, однак у демократичних суспільствах важливим є баланс інтересів та відчуття пріоритетів. У певному сенсі ці цінності є конкуруючими, оскільки їхня реалізація вимагає обмеження прав людини. Наприклад, у недемократичних суспільствах порядок та безпека мають вищий пріоритет, ніж свобода, що означає наділення правоохоронних органів значно більшими повноваженнями, існування значно більшого обмеження прав людини, більший контроль з боку держави за особою та багато інших негативних для людей наслідків. Суспільство Оруела чи багато диктатур достатньо ефективно забезпечують порядок та законслухняність, однак ціною свободи й інших демократичних цінностей.

Тому важливо, щоб демократичні цінності домінували у пересічних громадян, що надає більшій легітимності демократії, робить її природною формою правління, на відміну від диктатур.

Обидва соціологічні дослідження (2016 і 2018 років) показали дуже високі показники свободи та справедливості в пріоритеті цінностей українців. Цей показник є суттєво більшим, ніж у сусідніх пострадянських країнах, де така цінність, як «порядок» займає значно вищі позиції. Це певною мірою пояснює несприйняття українцями недемократичних форм управління та різних форм тиску з боку держави.

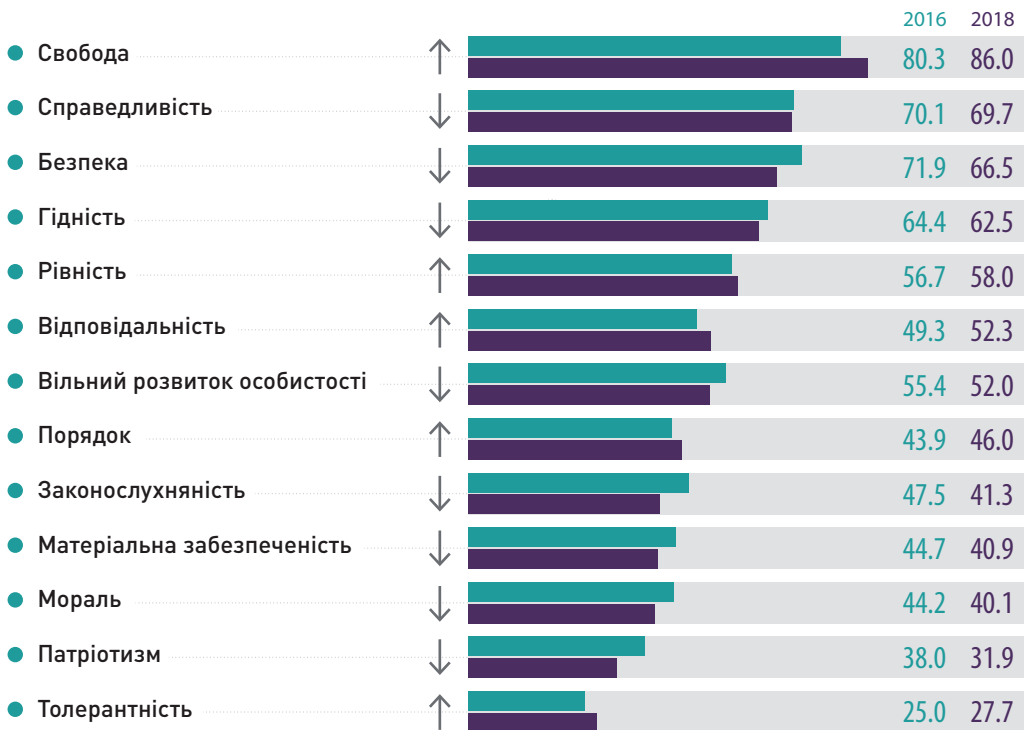
З точки зору ціннісного базису прав людини у сприйнятті українського населення на першому місці є свобода. 86% респондентів позначили її як основну для прав людини цінність (причому ця частка навіть трохи зросла порівняно з попереднім опитуванням).

Друге місце посіла справедливість (70% зазначили її як основну цінність), третє – безпека (67% опитаних).

Натомість найменш цікавою з цієї точки зору для нашого населення є цінність толерантності (лише близько чверті опитаних віднесли її до основних цінностей). Також слід зазначити відносно невисокі позиції такої цінності, як патріотизм (її в якості основної цінності згадали 32% опитаних), мораль (40%) та матеріальної забезпеченості (41%).

ОЦІНКА РІЗНИХ ЦІННОСТЕЙ ЯК НАЙВАЖЛИВІШИХ ДЛЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

(% ВИБОРУ ВАРІАНТУ ВІДПОВІДІ «ОСНОВНА ЦІННІСТЬ»)*

*Відповіді ранжовані за мірою зменшення частоти згадування в опитуванні 2018 року

ОЦІНКА РІЗНИХ ЦІННОСТЕЙ ЯК НАЙВАЖЛИВІШИХ ДЛЯ ПРАВ ЛЮДИНИ (РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ, %)

**ВОЛОДИМИР
ЯВОРСЬКИЙ**

експерт Центру
інформації про
права людини

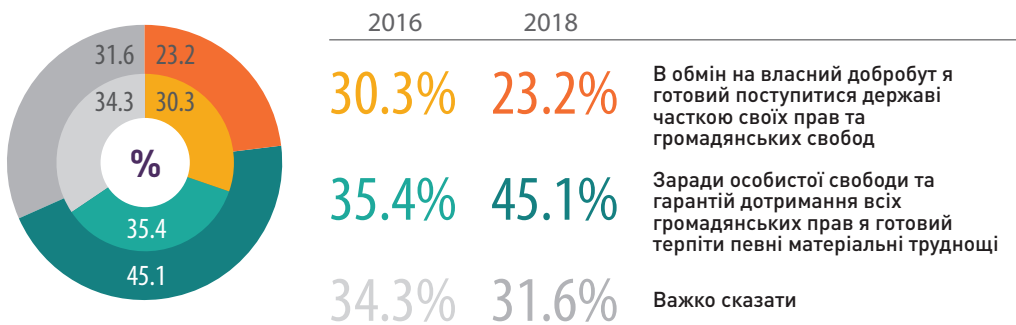
Особистісна свобода проявляється через заборону катувань та нелюдського поводження, заборону рабства, заборону свавільних арештів, свободу вираження власних поглядів та свободу совісті, думки та релігії, свободу дій в широкому сенсі цього слова та право самому обирати шляхи свого розвитку.

Ця цінність є безумовним лідером в пріоритетах українців в усіх регіонах країни, що, зрештою, пояснює багато історичних процесів в Україні й що дуже сильно вирізняє нас серед багатьох пострадянських країн.

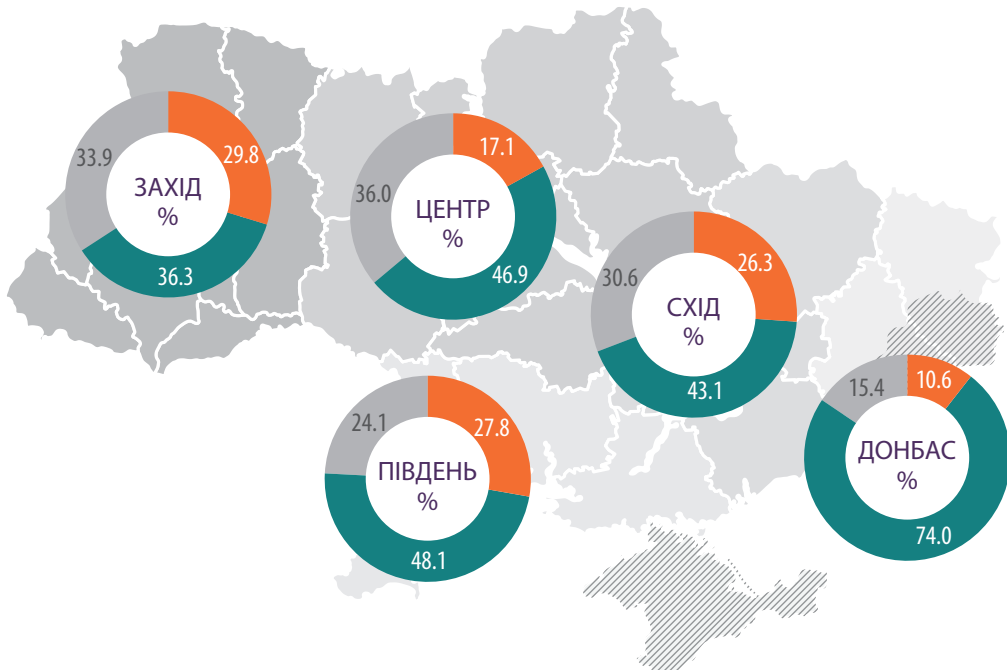
Іншим важливим питанням є пріоритети у співвідношенні ціннісного і матеріального. Коли респондентам було запропоновано визначитися із тим, що важливіше – достаток чи свобода, то практично половина з них (45%) висловили готовність терпіти матеріальні труднощі, але не поступатися своїми правами, тоді як майже чверть готові поступитися частиною своїх прав та свобод заради добробуту, а близько третини не змогли визначитися з цього приводу.

Порівняно з попереднім опитуванням, збільшилася кількість тих, хто обирає свободу і не готовий поступитися владі своїми правами навіть під загрозою терпіти матеріальні труднощі. Крім того, сприйняття запропонованої дихотомії не є однаковим для всієї країни: найбільш віддане ідеалам свободи населення Донбасу, де 74% опитаних заради особистої свободи та гарантій дотримання всіх громадянських прав готові терпіти певні матеріальні труднощі (в інших регіонах таких від 36% до 45%).

СПРИЙНЯТТЯ АЛЬТЕРНАТИВИ «СВОБОДА/МАТЕРІАЛЬНИЙ ДОБРОБУТ» (%)

РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗРІЗ (%)

**ВОЛОДИМИР
ЯВОРСЬКИЙ**

експерт Центру
інформації про
права людини

На пострадянському просторі однією з форм популізму та улюбленим методом держави є обмеження прав і свобод з обіцянкою, що це призведе до добробуту та економічного зростання. Насправді ж, втрачаючи права й свободи, людина втрачає механізми власного захисту від свавілля влади, в тому числі для захисту соціально-економічних прав. У результаті, як показує практика всіх пострадянських країн, люди не отримують добробуту, однак і права та свободи їм уже не повернути.

Освічений громадян демократичної країни повинен чітко розуміти, що його добробут залежить лише від його власних дій, а не від держави. Більше того, насправді не існує прямого зв'язку між економічним розвитком та обмеженням прав і свобод. Навіть навпаки, як правило, більш економічно розвинутими країнами є саме ті з них, що забезпечують громадянам високий рівень дотримання їх прав та свобод.

ВІДПОВІДНІСТЬ ПРАВ ЛЮДИНИ НОРМАМ ТА ТРАДИЦІЯМ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Дедалі частіше в промовах політиків зустрічається думка про «нав'язування» Україні європейських цінностей, серед яких і права людини. Вони заявляють, що в Україні є «власні традиції», а певні «європейські цінності» суперечать релігійним цінностям та усталеному поняттю сім'ї. Така риторика достатньо часто лунає при обговоренні заборони дискримінації, поваги до приватного та сімейного життя, боротьби з домашнім насильством тощо.

Насправді ж українські традиції та релігійні погляди практично не суперечать правам людини, за винятком невеликого кола приписів, що більше пов'язані з канонами окремих релігій.

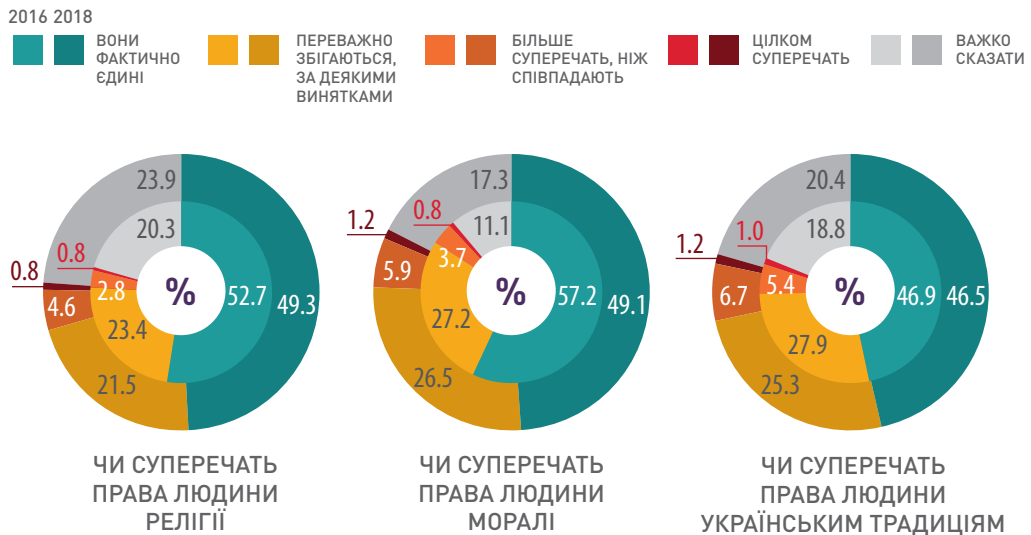
Наприклад, у 2008 році на Архієрейському соборі Російської православної церкви в Москві були затверджені «Основи вчення Російської православної церкви про гідність, свободу та

права людини»⁶, де було визначено низку фундаментальних суперечностей між правами людини та поглядами цієї церкви на християнство. При цьому багато з цих положень суперечать міжнародним стандартам прав людини.

Це дослідження не покликане вирішити згадані суперечності, однак нас цікавило, наскільки з точки зору населення України ці розбіжності існують. Це також визначає, наскільки права людини можуть сприйматися українцями як природня концепція, оскільки в разі істотної суперечності з релігією чи традиціями, вона не зможе мати суттєву підтримку в суспільстві.

Це дослідження показує, що переважна більшість громадян не бачать суттєвих суперечностей між правами людини та такими соціокультурними основами життя, як релігія, мораль, національні традиції. Зокрема, 71% не вбачали суперечності прав людини зі своєю релігією, 76% – з мораллю, 72% – з українськими традиціями.

СПРИЙНЯТТЯ ВІДПОВІДНОСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ РЕЛІГІЇ, МОРАЛІ ТА ТРАДИЦІЯМ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (%)

⁶ Див. російською тур: <http://www.patriarchia.ru/db/text/428616.html>.

ПРІОРИТЕТНІСТЬ РІЗНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

У списку найбільш особистісно важливих прав першість, як і в 2016 році, утримує право на життя (його зазначили 85% опитаних). Далі йдуть право на соціальне забезпечення (59%), право на справедливий суд (58%), право на працю (56%), право на житло (55%), право на освіту (55%), право на свободу та недоторканість (55%).

Таким чином, дослідження 2018 року знову підтвердило пріоритетність соціально-економічних прав для українців, а також те, що право на життя очевидно сприймається українцями як соціальне право, хоча насправді його зміст стосується швидше випадків позбавлення життя, а не забезпечення соціальних умов життя. З іншого боку, домінуюче згадування права на життя на Донбасі очевидно базується на життєвому досвіді війни, а не зумовлене соціально-економічним станом людей.

ТОП 10 НАЙБІЛЬШ ВАЖЛИВИХ ДЛЯ РЕСПОНДЕНТІВ ПРАВ ЛЮДИНИ (%)*

*Можна було обирати до 10-ти варіантів водночас. Відповіді ранжовані за мірою зменшення частоти згадування в опитуванні 2018 р.

**ВОЛОДИМИР
ЯВОРСЬКИЙ**

експерт Центру
інформації про
права людини

Проблемою є те, що пересічний українець не цілком усвідомлює первинність політичних та громадянських прав, забезпечення яких дає механізми захисту соціально-економічних прав (право на справедливий суд, свобода слова, свобода мирних зібрань та асоціацій (профспілок) або надає інші можливості впливу на владу для цих цілей (наприклад, право на вільні вибори, доступ до інформації тощо). Саме це дає родючий ґрунт для політичних популістів, які обіцяють достаток та інші економічні блага, незалежно від того, чи є кошти в державі. У довгостроковій перспективі ефективна реалізація саме політичних та громадянських прав і свобод забезпечує демократичний сталий розвиток, що в результаті приводить до економічного зростання та зменшення бідності.

Важливість для респондентів соціально-економічних прав також показує великі очікування громадян від держави. Натомість у здоровому демократичному суспільстві людина прагне надання їй механізмів, за допомогою яких країна стає більш економічно розвинутою, а громадяни мають широкі можливості зробити себе економічно незалежними. Ці можливості надаються шляхом забезпечення особистої свободи, що веде до підприємницької свободи та розвитку ринкової економіки, захисту права приватної власності та зменшення корупції, забезпечення права на справедливий суд та багато іншого.

ТОП 5 НАЙЧАСТІШЕ ЗГАДУВАНИХ ОСОБИСТО ВАЖЛИВИХ ПРАВ У РІЗНИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ (%)

GREEN FOREST
MPPI

GREEN FOREST
MPPI
greenforest.com.ua

НАСТІЛЬНІ ІГРИ

Франсуа

ОЦІНКА СТАНУ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

ОЦІНКА СИТУАЦІЇ З ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Рівень дотримання основних груп прав людини в Україні оцінюється опитуваними на середньому або нижче за середній рівень. Зокрема, порівнюючи оцінки респондентів за показником середнього балу⁷, помітно, що **всі оцінки, крім оцінки дотримання культурних прав, є меншими за 3 бали** (за максимально можливих 5 балах), тобто рівень дотримання цих прав оцінювався як менший за середній рівень.

Порівняно з листопадом 2018 року зміни в оцінках є невеликими, зокрема трохи покращилися оцінки дотримання культурних, соціальних та економічних прав та трохи погіршилися оцінки дотримання громадянських і політичних прав.

Вищі оцінки за більшістю позицій надавали мешканці західного регіону та Донбасу. Хоча в цих регіонах оцінки також коливалися навколо середнього рівня, але щодо трьох із 5-ти запропонованих блоків прав ці оцінки були більшими за середню оцінку. І лише в оцінках дотримання екологічних прав не виявилось явного регіонального лідера. Натомість жителі Центру були схильні давати найнижчі оцінки, зокрема, такі оцінки мали місце за показниками дотримання громадянських прав і свобод, політичних та соціально-економічних прав.

**ВОЛОДИМИР
ЯВОРСЬКИЙ**

експерт Центру
інформації про
права людини

Ці дані не треба сприймати за об'єктивну оцінку справжньої ситуації з дотриманням прав людини в Україні. Така оцінка формується переважно через медійне поле, а не крізь призму власного досвіду. Відчуття людини більшою мірою залежать від рівня її доходів, а з цим саме проблема справді існує.

Дослідження яскраво це показує, оскільки рівень доходів впливає на рівень оцінки. Однак нехтувати цими даними також не можна, оскільки вони, нехай і не в повній мірі, відображають ту картину, що бачать та відчувають люди.

⁷Респонденти оцінювали дотримання кожного з вказаних прав за п'ятибальною шкалою, де 1 означало дуже погане дотримання прав, а 5 – дуже добре дотримання. За наявності такої шкали при аналізі можна використовувати показник середнього балу, який може змінюватися в межах від 1 до 5, коли чим ближче він буде до 1, тим гіршою буде загальна оцінка, і чим ближче до 5 – тим оцінка буде кращою.

ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА ДОТРИМАННЯ РІЗНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ (СЕРЕДНІ БАЛИ)

ОЦІНКА ДОТРИМАННЯ РІЗНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ (РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ, СЕРЕДНІ БАЛИ, %)

ОЦІНКА ЗМІНИ СИТУАЦІЇ З ПРАВАМИ ЛЮДИНИ ПІСЛЯ ЄВРОМАЙДАНУ

Оцінка населенням змін у ситуації з правами людини, які відбулися з часів Євромайдану (тобто за останні понад чотири роки), залишається достатньо песимістичною. Лише 4% вважають, що ситуація в цій сфері покращилася, ще 17% вважають, що щось змінювалося на краще, але водночас щось змінювалося на гірше. Натомість 34% заявили, що ситуація однозначно стала гіршою, а ще 29% вважають, що жодних змін не відбулося. Порівняно з листопадом 2016 року оцінки майже не змінилися; лише трохи зменшилася частота згадок про наявність як негативних, так і позитивних змін, а також зріс рівень нездатності оцінити цю проблематику.

Однозначне погіршення ситуації у сфері дотримання людських прав і свобод частіше відмічали мешканці Сходу та Центру (в цих регіонах відповідно 49% та 39% вказали на погіршення ситуації), натомість в інших регіонах таку оцінку обирали 22-24% опитаних. Фіксація покращення ситуації є однаково низькою в усіх регіонах, тоді як про відсутність будь-яких змін значно частіше казали респонденти з Донбасу (58%) та Півдня (50%).

Рівень однозначно негативних оцінок вказаних змін певною мірою залежить від віку респондентів. Зокрема, найбільшим цей рівень є серед найстарших респондентів (40%), трохи меншим – серед осіб середнього віку (34%) та найменшим – серед молоді (26%).

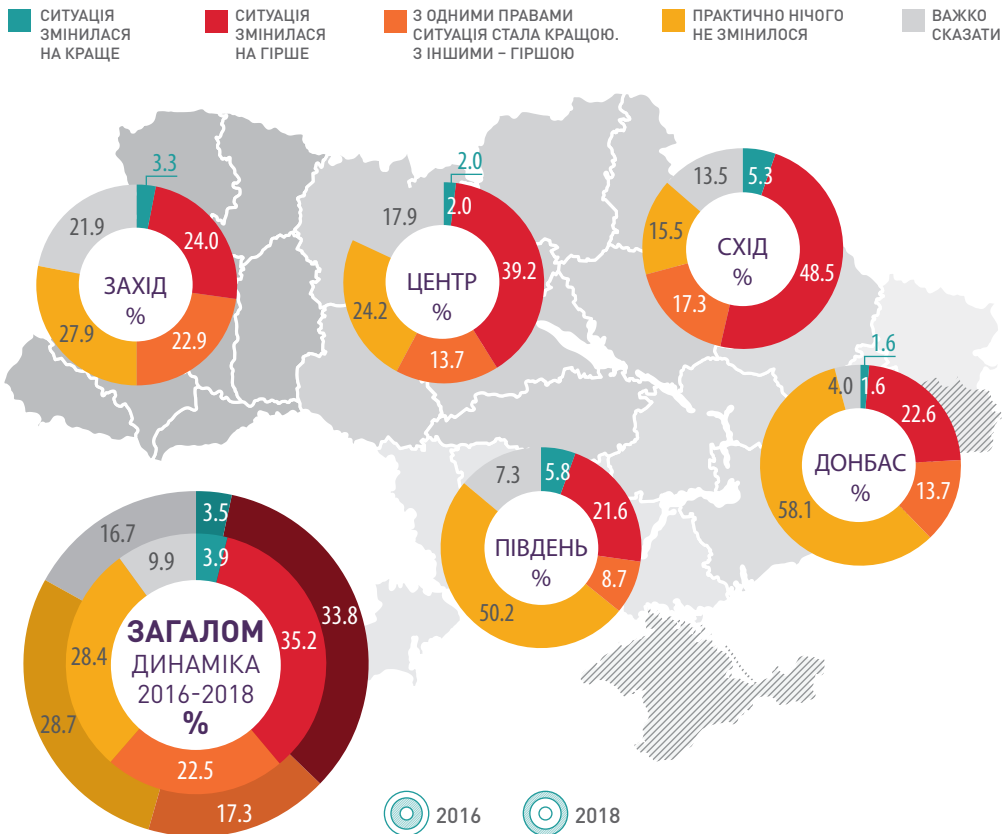
**ВОЛОДИМИР
ЯВОРСЬКИЙ**

експерт Центру інформації
про права людини

Така песимістична загальна оцінка є невірною. За останні роки в країні насправді відбулися важливі реформи в багатьох сферах, що вплинуло на покращення ситуації з правами людини.

Об'єктивна оцінка ситуації (що реалізація окремих прав покращилася, а окремих прав погіршилася) зустрічається лише у чверті опитаних.

ОЦІНКА ЗМІН У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ В УКРАЇНІ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ЗА ЧАС, ЩО МИНУВ ПІСЛЯ ЄВРОМАЙДАНУ (РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ, %)

Водночас можна припустити, що переважно негативна оцінка динаміки дотримання прав людини є значною мірою емоційною оцінкою загального стану в країні, а не власне оцінкою зі станом справ саме з правами людини. Адже, якщо поглянути на відповіді респондентів щодо того, з якими саме правами ситуація погіршилася, то найбільший «рейтинг» матиме право на достатній рівень життя (погіршення в цій сфері зазначили 36% тих, хто відповів на це запитання), що можна розглядати як незадоволення погіршенням економічної ситуації. На другому місці перебувають право на соціальне забезпечення (24%), та право на працю (24%); тобто знову йдеться про соціально-економічні права. Натомість погіршення ситуації з іншими правами відзначали менше за 15% тих, хто відповідав на це запитання. Зокрема, досить помітна частка респондентів вбачає погіршення ситуації з реалізацією права на справедливий суд (17%).

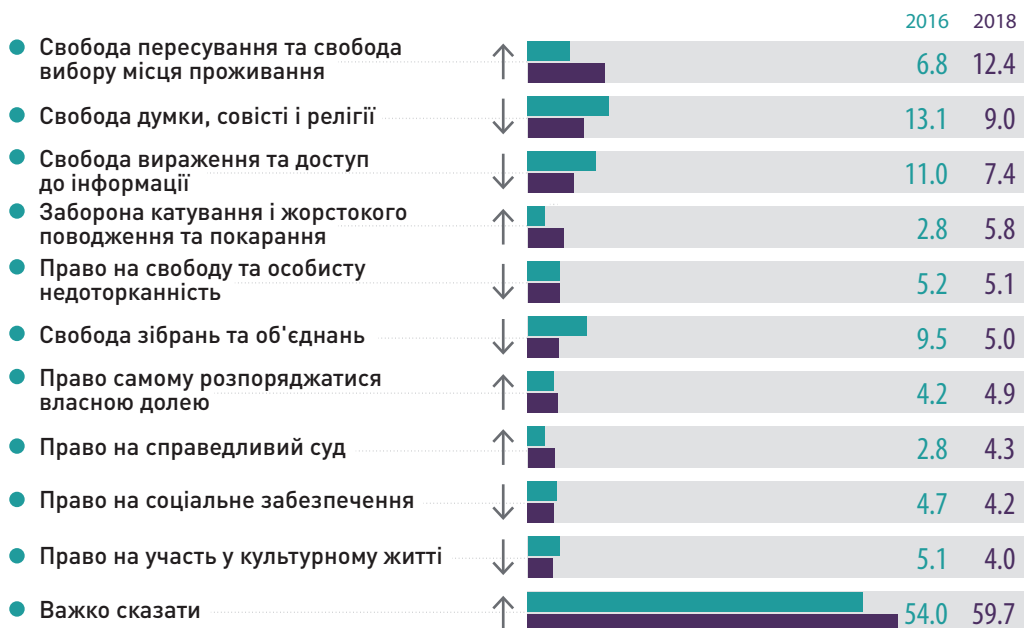
ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ, СИТУАЦІЯ З ДОТРИМАННЯМ ЯКИХ ПОГІРШИЛАСЯ З ЧАСІВ ЄВРОМАЙДАНУ

(% ВІД ВСІХ ОПИТАНИХ, ЯКІ ВІДПОВІЛИ НА ДАНЕ ЗАПИТАННЯ)*

*Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас.

ТОП-10 ПРАВ, СИТУАЦІЯ З ДОТРИМАННЯМ ЯКИХ ЗМІНИЛАСЯ НА КРАЩЕ З ЧАСІВ ЄВРОМАЙДАНУ (%)*

*Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас. Відповіді відранжовано за зменшенням частоти згадувань.

Що ж стосується того, із забезпеченням яких прав ситуація покращилася, то серед усіх опитаних найчастіше згадувалися свобода пересування та свобода вибору місця проживання, право на свободу думки, совісті та релігії, свобода вираження та доступ до інформації. Проте одразу потрібно зауважити, що «лідерство» цих прав є доволі умовним, адже покращення стану із свободою пересування та свободою вибору місця проживання зазначили лише 12% від тих, хто дав відповідь на це запитання, зі свободою релігії та совісті – лише 9%, а покращення ситуації зі свободою вираження думок – лише 7%.

ОЦІНКА ВЛАСНОГО ДОСВІДУ ЩОДО ПОРУШЕНЬ ПРАВ ЛЮДИНИ

Низькі оцінки дотримання прав людини також можуть бути пов'язані з негативним особистим досвідом респондентів, адже близько половини з них заявляли, що так чи інакше стикалися із ситуаціями порушення власних прав або прав близьких людей. Зокрема, 7% повідомили, що стикаються з такими ситуаціями постійно, ще 25% вказали, що таке трапляється іноді, і ще 13% мали епізодичний досвід порушення своїх прав. Порівняно з листопадом 2016 року розподіл відповідей на дане запитання практично не змінився.

Частіше про порушення власних прав заявляли особи з вищим рівнем освіти. Зокрема, серед респондентів з вищою освітою 38% вказали, що стикалися з порушенням своїх прав чи прав близьких, тоді як в групі респондентів із середньою спеціальною освітою відповідна частка складає 32%, а в групі респондентів із повною та неповною середньою освітою – 21%. А от про відсутність ситуацій порушення прав казали 52% найменш освічених респондентів та близько 34-40% в більш освічених групах. Цілком ймовірно, що такі особливості визначаються тим, що особи з більшим рівнем освіти зараховують до кола порушень прав більшу кількість ситуацій.

Щодо того, з порушенням яких саме власних прав респонденти стикалися за останні роки, то це, знову, були переважно соціально-економічні права – право на достатній рівень життя (порушення цього права зазначили майже 28% опитаних), право на працю (17% опитаних), право на соціальне забезпечення (16% опитаних). Проблеми ж з рештою прав відмічали відносно невеликі частки опитаних.

Цікаво, що, незважаючи на погіршення порівняно з 2016 роком оцінок щодо ситуації з дотриманням прав людини, відсоток респондентів, які назвали конкретну ситуацію порушення права з особистого досвіду, знизився практично за всіма категоріями запропонованих вірогідних порушень прав.

**ВОЛОДИМИР
ЯВОРСЬКИЙ**

експерт Центру
інформації про
права людини

Насправді права кожної людини порушують, й достатньо часто. Не існує країн, де б їх не порушували. Іноді це – «дрібниці», іноді досить серйозно. Однак в Україні половина населення навіть не знає, що їхні права порушують і що йдеться саме про реалізацію їхніх прав, а не про примхи якогось державного чиновника. Ще частина відчувають несправедливість, однак їм складно це сформулювати як конкретне порушення прав. Власне, це й пояснює надзвичайно велику цифру в 40% тих, хто вважає, що їхні права ніколи не порушували. Це дає підстави припустити, що люди в переважній більшості не знають своїх прав, а тому не можуть і знати, коли їх порушують. Це також підтверджує те, що зі збільшенням рівня освіти респондентів зростає й кількість відповідей про порушення прав.

НАЯВНІСТЬ СИТУАЦІЙ, КОЛИ ПРАВА РЕСПОНДЕНТА АБО ПРАВА БЛИЗЬКИХ ДЛЯ НЬОГО ЛЮДЕЙ ПОРУШУВАЛИ (%)

ТОП 10 ПРАВ, З ПОРУШЕННЯМ ЯКИХ ОСОБИСТО СТИКАЛИСЯ РЕСПОНДЕНТИ У 2018 РОЦІ (%)

*Відповіді відранжовано за зменшенням частоти згадування в опитуванні липня 2018 р.

ПРОБЛЕМА ДИСКРИМІНАЦІЇ ТА РІВЕНЬ ТОЛЕРАНТНОСТІ

ПРОБЛЕМА ДИСКРИМІНАЦІЇ ТА ЇЇ НАЙПОШИРЕНІШІ ПРОЯВИ

Дискримінація в багатьох країнах є латентною, прихованою, її реальні розміри достатньо складно визначити. Жертви дискримінації часто бояться навіть оприлюднювати такі випадки, а не те, щоб намагатися захищатися. Також у багатьох випадках людина часто й не здогадується, що є жертвою дискримінації. Соціологічні опитування є одним із прийнятих методів оцінки рівня дискримінації, хоча й вони не показують повний масштаб проблеми. Очевидно, що проблема дискримінації є більшою, оскільки тут показано лише певні уявлення та відчуття людей про дискримінацію.

Уявлення про наявність в українському суспільстві дискримінації виявилось достатньо поширеним. Хоча дуже серйозною проблемою дискримінацію вважають лише 14%, але ще 41% вважають її хоча й не критичною, але важливою. Тобто загалом 55% опитаних повідомили про наявність такої проблеми. Порівняно з опитуванням в листопаді 2016 року розподіл відповідей на це запитання практично не змінився.

ОЦІНКА СЕРЬОЗНОСТІ ПРОБЛЕМИ ДИСКРИМІНАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ (%)

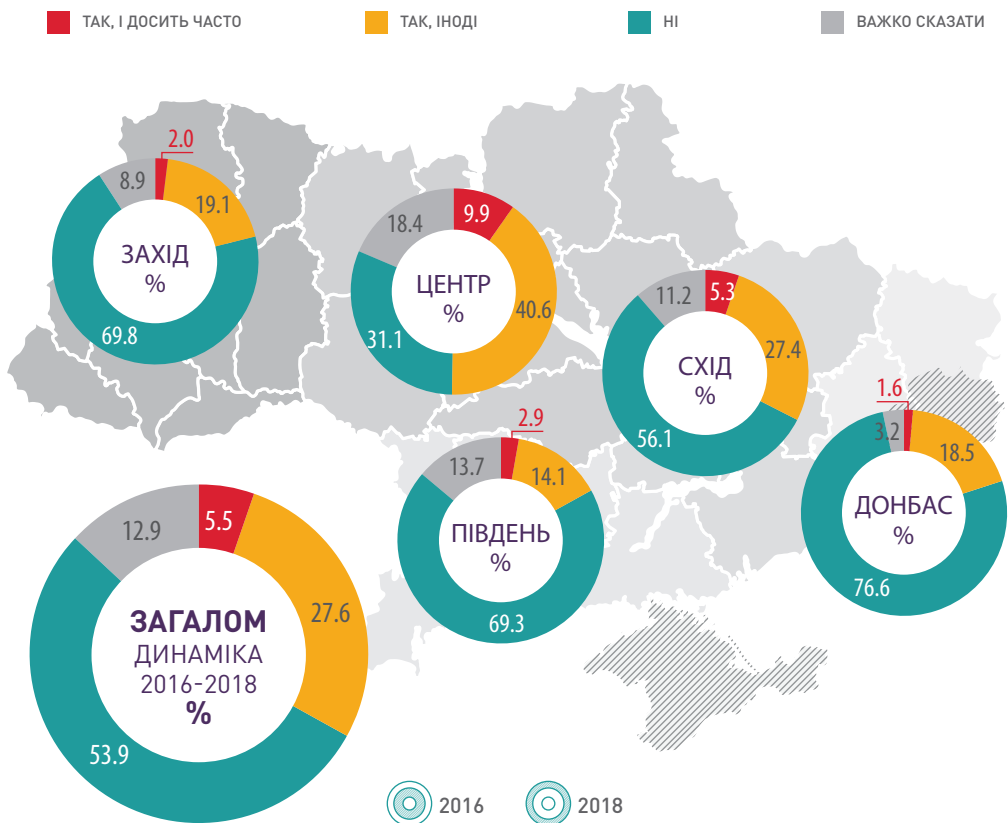
Можна припустити, що такі оцінки прямо впливають з того, що значна частина населення більшою чи меншою мірою відчуває випадки дискримінації. Зокрема, 6% опитаних відзначили, що вони досить часто стикалися з такими випадками, і ще 28% стикалися з ними час від часу.

Порівняно з попереднім опитуванням має місце деяке зменшення частки тих, хто заявив, що стикався з випадками дискримінації.

Регіональний розріз продемонстрував, що в центрі населення найгостріше відчуває цю проблему, адже там понад половина українців відчуває її на власному досвіді, в то час як в інших регіонах цей показник є значно нижчим (на Сході – близько половини і п'ята частина в решті регіонів).

Частка тих, хто стикався з дискримінацією, збільшується у респондентів, які мають вищу освіту. Зокрема, серед осіб з повною та неповною освітою про випадки дискримінації заявили 23%, серед осіб із середньою спеціальною освітою – 33%, а серед осіб з вищою освітою – 40%.

ЧИ ДОВОДИЛОСЯ РЕСПОНДЕНТАМ ОСОБИСТО СТИКАТИСЯ ІЗ ПРОЯВАМИ ДИСКРИМІНАЦІЇ (РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ, %)

**ТЕТЯНА
ПЕЧОНЧИК**

голова правління
Центру
інформації про
права людини

В Україні не ведуть офіційну статистику випадків дискримінації. Тому чиновники часто стверджують, що не знають про таку проблему, чи зменшують її масштаби. Всі дані про кількість постраждалих – це інформація, яку збирають громадські організації, але і вони бачать не повну картину. А люди, які стикнулися з цією проблемою, часто не в змозі її правильно ідентифікувати: часто під цим поняттям, наприклад, розуміють будь-яку соціальну чи економічну нерівність або несправедливість. А навіть у тих випадках, коли проблему ідентифікують правильно, зазвичай постраждалі не звертаються по захист власних прав, бо не знають, куди або не довіряють судовій системі.

Опитані відзначали багато різних ознак, за якими в Україні може відбуватися дискримінація, але найчастіше згадуваний чинник – вік – відзначили 40% опитаних. Крім віку найчастіше згадувалася дискримінація людей із інвалідністю (32%). Ще від 1/4 до 1/5 опитаних відмічали наявність дискримінації за майновим станом, політичними поглядами, статтю, за станом здоров'я та за ознакою сексуальної орієнтації.

Рейтинг ознак, за якими найчастіше дискримінують людей, має суттєві регіональні відмінності. Дискримінація за ознакою віку в усіх регіонах входить до четвірки «лідерів», проте в Центрі та на Заході понад 40% згадують про таку проблему, в той час як на Донбасі така частка становить менше чверті. В той же час на Донбасі респонденти гостріше, ніж в інших регіонах відчують дискримінацію за ознакою інвалідності (40%), а також за ознакою наявності статусу внутрішньо переміщених осіб (33%), хоча за іншими регіонами остання ознака перебуває ближче до кінця рейтингу. Респонденти зі східного регіону майже вдвічі частіше за інших казали про наявність дискримінації за ознакою політичних поглядів, в той час як центральний та східний регіони – майже втричі частіше відзначали наявність дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації.

ОЦІНКА ОЗНАК, ЗА ЯКИМИ НАЙЧАСТІШЕ ДИСКРИМІНУЮТЬ ЛЮДЕЙ В УКРАЇНІ (% ВІД ВСІХ ОПИТАНИХ)*

*Відповіді відранжовано в порядку зменшення частоти виборів різних ознак серед всіх опитаних.

ОЦІНКА НАЙПОШИРЕНІШИХ ОЗНАК, ЗА ЯКИМИ НАЙЧАСТІШЕ ДИСКРИМІНУЮТЬ ЛЮДЕЙ В УКРАЇНІ (РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ, %)

В оцінці ознак, за якими відбувається дискримінація в Україні, є певні вікові відмінності. Зокрема, серйозність дискримінації за ознакою віку зростає зі збільшенням віку. Також представники найстаршої вікової групи частіше відзначали існування дискримінації за станом здоров'я (29%). Натомість молодь помітно частіше згадувала існування дискримінації за сексуальною орієнтацією (31%).

ОЦІНКА ОЗНАК, ЗА ЯКИМИ НАЙЧАСТІШЕ ДИСКРИМІНУЮТЬ ЛЮДЕЙ В УКРАЇНІ (ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ, %)*

*Представлено дані лише за тими ознаками, за якими є відмінності в різних вікових групах

ОЦІНКА ДОПУСТИМОСТІ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ПЕВНИХ ГРУП

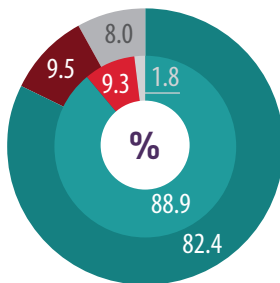
СТАВЛЕННЯ ДО НАРКОЗАЛЕЖНИХ, РОМІВ, ЛГБТ, ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ, ЕКС-ЗАСУДЖЕНИХ ТА ДО ІНШИХ ГРУП

Абсолютна більшість опитаних цілковито або скоріше погодилася з тим, що права людини мають дотримуватися безвідносно до статі, віку, раси, національності, політичних та інших світоглядних поглядів людини. Проте рівень толерантності до осіб з іншими політичними поглядами є дещо меншим (75%), ніж до представників іншого віку, статі (82%) та раси, національності (86%).

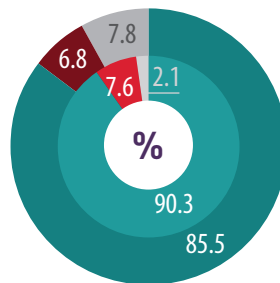
СТУПІНЬ ЗГОДИ З ТИМ, ЩО ЗАЗНАЧЕНІ ЧИННИКИ НЕ ПОВИННІ ВПЛИВАТИ НА НАЯВНІСТЬ ТОГО ЧИ ІНШОГО ПРАВА ЛЮДИНИ (%)

2016 2018

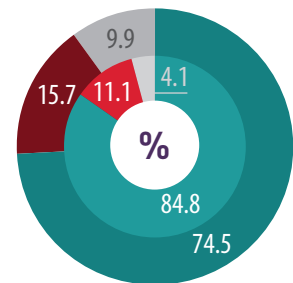
■ ■ СКОРИШЕ /ПОВНІСТЮ ПОГОДИЛИСЯ
 ■ ■ СКОРИШЕ НЕ /ЦІЛКОМ НЕ ПОГОДИЛИСЯ
 ■ ■ ВАЖКО СКАЗАТИ

СТАТЬ ЧИ ВІК

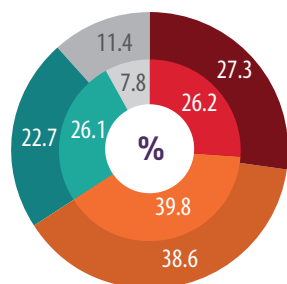
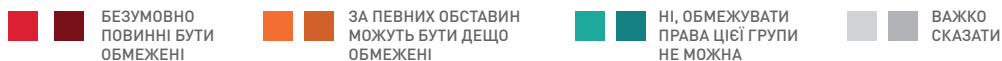
РАСА ЧИ НАЦІОНАЛЬНІСТЬ

ПОЛІТИЧНІ
ТА ІНШІ ПОГЛЯДИ

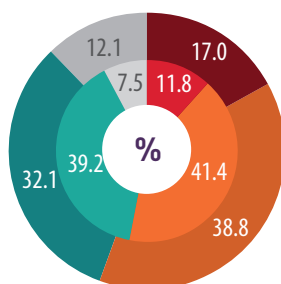
Що стосується ставлення до обмеження прав певних соціальних груп (в опитуванні респондентам було запропоновано оцінити вісім груп щодо можливості обмеження їх прав людини), то тут ситуація є неоднозначною. З одного боку, рівень однозначної готовності до обмеження прав осіб, які належать до цих груп, є порівняно невисоким: найбільшим він є щодо наркозалежних (27%), людей з непопулярними політичними поглядами (23%) та ЛГБТ-спільноти (21%), а найменшим – щодо безробітних (3%) та переселенців з Донбасу (4%). Порівняно з листопадом 2016 року думки щодо цього питання трохи погіршилися, адже дещо зросла підтримка запровадження обмежень на права людей з іншими політичними поглядами та колишніх засуджених.

РІВЕНЬ ПІДТРИМКИ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ПРЕДСТАВНИКІВ ПЕВНИХ ГРУП (%)

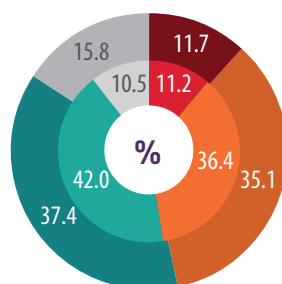
2016 2018

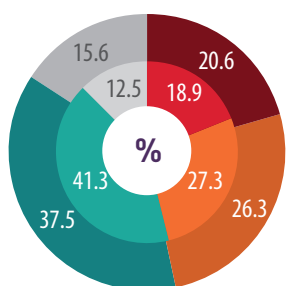
НАРКОЗАЛЕЖНІ

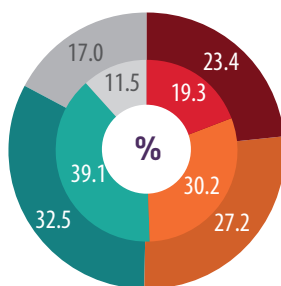
КОЛИШНІ ЗАСУДЖЕНІ

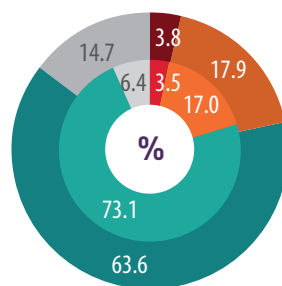
РОМИ

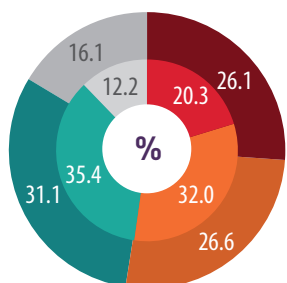
ГОМОСЕСУАЛИ, ГЕЇ, ЛЕСБІЙКИ, ТРАНСГЕНДЕРИ

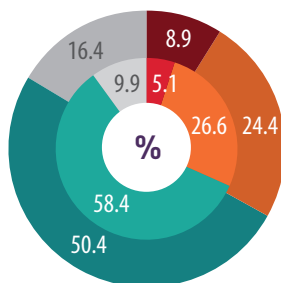
ЛЮДИ З ПЕВНИМИ ПОЛІТИЧНИМИ ПОГЛЯДАМИ
(НАПРИКЛАД, ПІДТРИМУЮТЬ РОСІЙСКУ ЗБРОЙНУ АГРЕСІЮ)

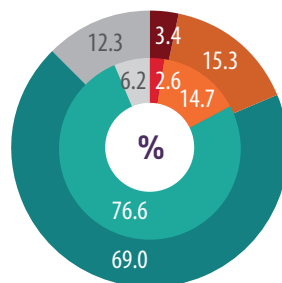
ПЕРЕСЕЛЕНЦІ З ОКУПОВАНИХ РАЙОНІВ ДОНБАСУ

ОЛІГАРХИ

ЛЮДИ БЕЗ ПЕВНОГО МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ

БЕЗРОБІТНІ

Проте, з іншого боку, якщо враховувати не лише однозначну підтримку, але й часткову підтримку (визнання, що за певних умов можливе обмеження прав вказаних груп), то рівень готовності до обмеження чийось прав виявиться вже доволі суттєвим. Тут так само, як у разі однозначної підтримки, лідером негативних оцінок є наркозалежні (66% опитаних згодні з тим, що права цих людей безумовно або за певних обставин можуть бути обмеженими), тоді як на друге місце виходять колишні засуджені (56% підтримки можливості обмеження їхніх прав), на третьому опиняються люди з непопулярними політичними поглядами (51% готових обмежувати їхні права), а також великий рівень нетолерантності відзначається стосовно ромів (47%) та представників ЛГБТ-спільноти (47%). Найменш негативне сприйняття демонструють щодо переселенців з окупованого Донбасу та безробітних.

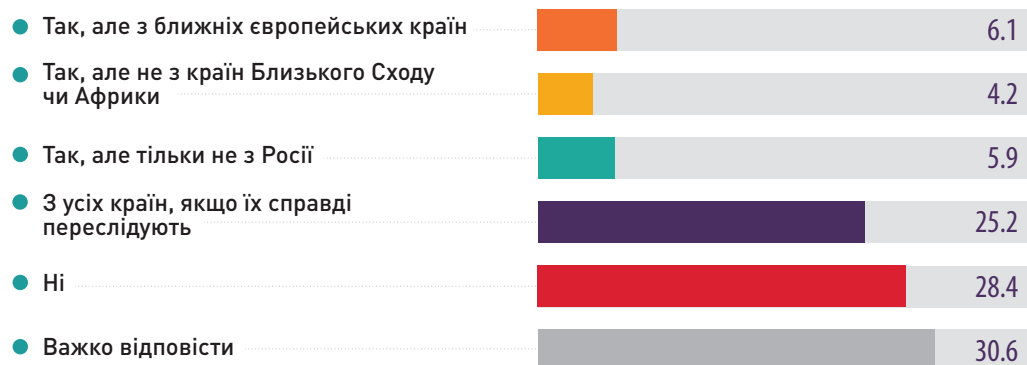
СПРИЙНЯТТЯ БІЖЕНЦІВ

Багато українців за останні 20 років стали біженцями чи шукачами притулку в інших країнах. Ними рухали різні мотиви: економічні чи питання власної безпеки.

Однак, незважаючи на це, в Україні зберігається достатньо негативне ставлення до біженців та шукачів притулку. Станом на листопад 2017 року в Україні було лише приблизно 3 500 біженців та 5 500 шукачів притулку, основна частина яких були з Афганістану та Сирії.

Це надзвичайно мало для понад сорокамільйонної країни, і це в сотні разів менше від країн західної Європи. Видається, що це негативне ставлення зумовлене передовсім браком освіти та культури в цій сфері і низьким рівнем толерантності до інакшого, що вже відзначалося цим дослідженням. Це також частково підігривається ЗМІ та деякими політиками, що пробують використовувати цю тему із власною метою.

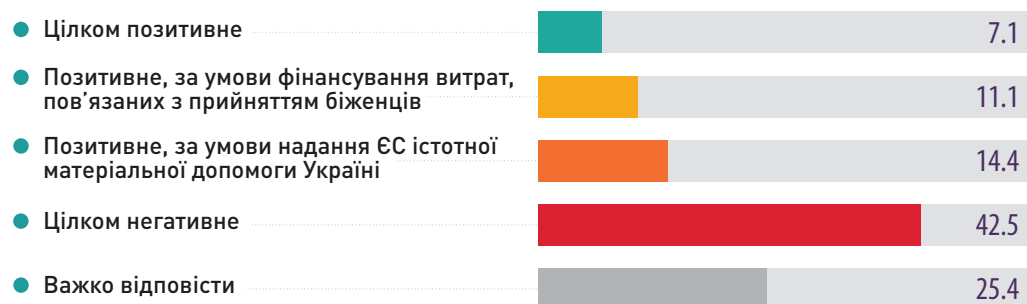
РОЗПОДІЛ ВІДПОВІДЕЙ НА ЗАПИТАННЯ «ЧИ ПОТРІБНО УКРАЇНІ НАДАВАТИ СТАТУС БІЖЕНЦЯ ІНОЗЕМЦЯМ, ЩО ТІКАЮТЬ ЗІ СВОЄЇ КРАЇНИ ВІД ПЕРЕСЛІДУВАНЬ ВЛАДИ?» (%)

Ставлення українців до перспективи прийняття біженців з інших країн є переважно негативним або принаймні обережним. Адже лише 1/4 опитаних висловилися за прийом біженців з будь-яких країн, а 16% – не проти прийому біженців, але з обмеженнями за країнами походження. Натомість 28% однозначно проти таких дій, а 31% не визначилися у своєму ставленні.

Щодо можливості участі України у вирішенні кризи з біженцями, з якою стикнувся Євросоюз, більшість населення або ставиться негативно до такої участі (43%), або не сформувала думку щодо цього (25%). Безумовно підтримує такі дії менше 1/10 опитаних.

СТАВЛЕННЯ ДО ПРИЙНЯТТЯ ЧАСТИНИ БІЖЕНЦІВ, ЯКІ ПРИБУЛИ ДО ЄС (%)

ОЦІНКА ПРАКТИЧНИХ ПРИКЛАДІВ ДИСКРИМІНАЦІЙНИХ ДІЙ

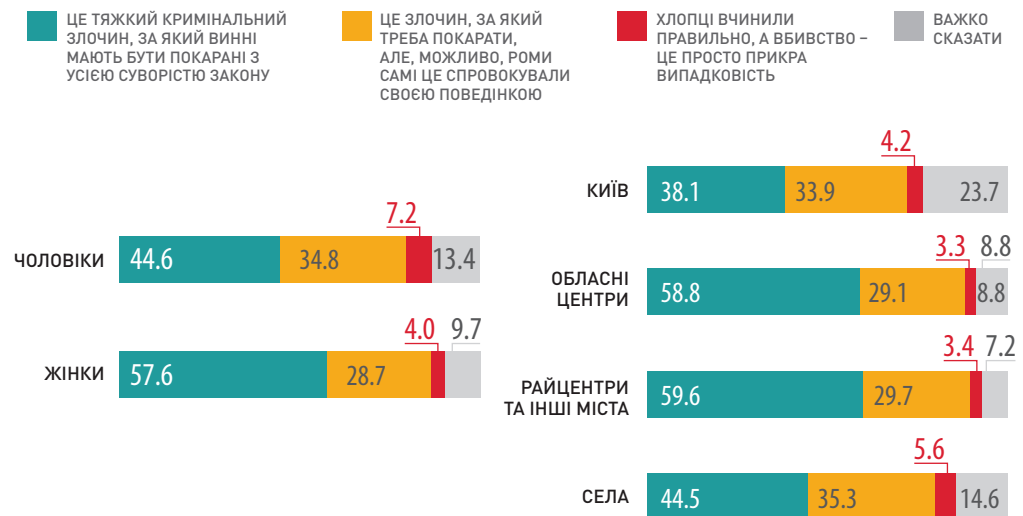
СТАВЛЕННЯ ДО ПОГРОМУ РОМСЬКОГО ТАБОРУ

Для оцінки практичних прикладів дискримінаційних дій респондентам було запропоновано оцінити ситуацію, яка сталася в червні 2018 року у Львові, де група молодих хлопців напала на табір ромів, внаслідок чого загинув один з ромів. Понад половина з тих опитаних, які щось знають (чули) про таку ситуацію⁸, рішуче засудила цей злочин, а ще трохи менше за третину вважають: злочин не можна виправдати, але також припускають вину самих ромів. За повне виправдання злочинців висловилися 5% респондентів.

Вищий рівень засудження такої ситуації продемонстрували жителі Донбасу (78% однозначного засудження), тоді як на Заході та в Центрі однозначно засудили відповідні дії близько (45–47%).

Також з більшим засудженням до цього злочину ставились жінки: 58% жінок (порівняно з 45% чоловіків) однозначно визначили ситуацію тяжким злочином, і тільки 4% жінок (порівняно з 7% чоловіків) виправдовують злочин.

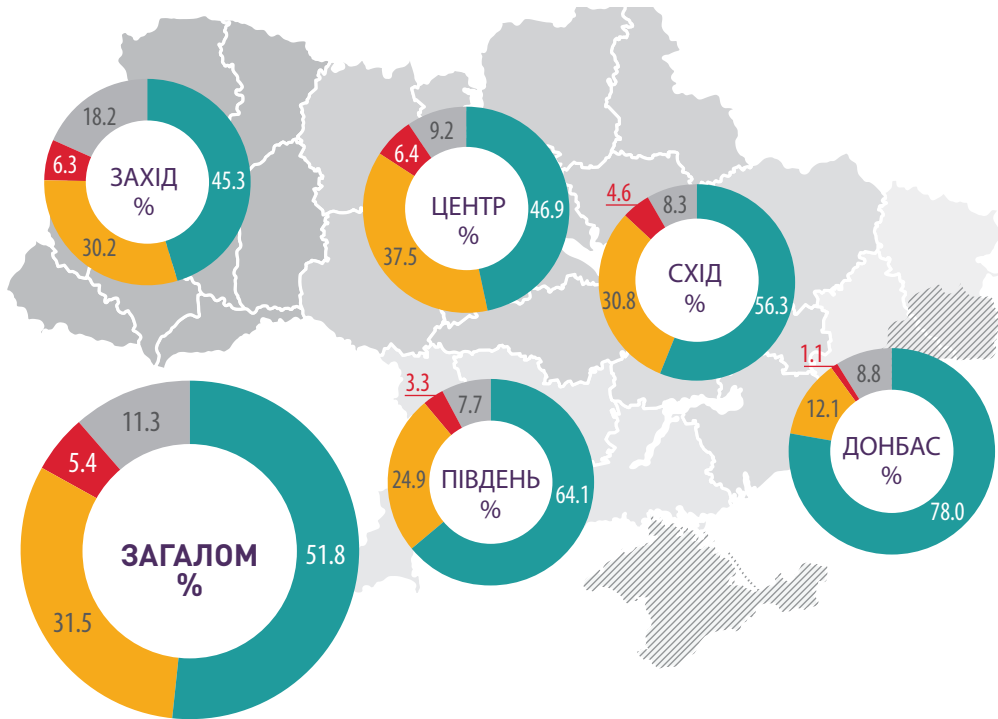
СТАВЛЕННЯ ДО ПОГРОМУ РОМСЬКОГО ТАБОРУ ІЗ ЗАГИБЕЛЛЮ РОМА (%)*

⁸ Без врахування тих, хто вказав, що нічого про це не знає.

СТАВЛЕННЯ ДО ПОГРОМУ РОМСЬКОГО ТАБОРУ ІЗ ЗАГИБЕЛЛЮ РОМА (РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗРІЗ, %)*

- ЦЕ ТЯЖКИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ ЗЛОЧИН, ЗА ЯКИЙ ВИННІ МАЮТЬ БУТИ ПОКАРАНІ З УСІЄЮ СУВОРІСТЮ ЗАКОНУ
- ЦЕ ЗЛОЧИН, ЗА ЯКИЙ ТРЕБА ПОКАРАТИ, АЛЕ, МОЖЛИВО, РОМИ САМІ ЦЕ СПРОВОКУВАЛИ СВОЄЮ ПОВЕДІНКОЮ
- ХЛОПЦІ ВЧИНИЛИ ПРАВИЛЬНО, А ВБИВСТВО – ЦЕ ПРОСТО ПРИКРА ВИПАДКОВІСТЬ
- ВАЖКО СКАЗАТИ

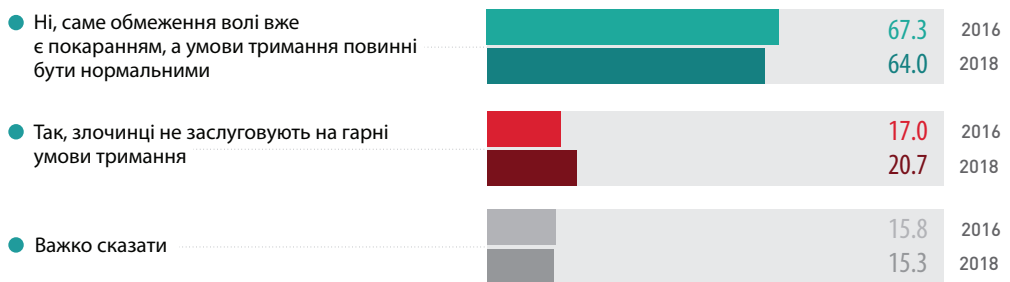
* від тих, хто знав про напад на табір ромів 24 червня 2018 року

СТАВЛЕННЯ ДО МОЖЛИВОСТІ ТРИМАТИ ЗАСУДЖЕНИХ У ПОГАНИХ УМОВАХ

Ще одним запитанням-маркером було з'ясування ставлення українців до умов тримання осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі. Більшість опитаних висловилися за дотримання прав засуджених злочинців. Загалом 64% опитаних висловилися проти утримання засуджених в поганих умовах, і лише 21% вважають утримання в таких умовах цілком припустимим і навіть справедливим. І порівняно з листопадом 2016 року співвідношення думок респондентів практично не змінилося.

На позицію щодо цього питання деякою мірою впливає освіта, адже частка тих, хто виступає за створення для засуджених нормальних умов, є дещо більшою серед осіб із вищою освітою (69%, проти 62% серед осіб із середньою технічною освітою та 58% серед осіб з повною та неповною середньою освітою). Водночас такі відмінності визначаються переважно більшим рівнем невизначеності серед тих, хто має менший рівень освіти.

СТАВЛЕННЯ ДО ПОГАНИХ УМОВ УТРИМАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ (%)

" працює з 08

ВПЛИВ КОНФЛІКТУ НА СПРИЙНЯТТЯ, ТЕРПИМІСТЬ ТА ЦІННОСТІ

**ВОЛОДИМИР
ЯВОРСЬКИЙ**

експерт Центру
інформації про
права людини

Війна завжди впливає на права людини. З одного боку, для захисту і безпеки під час війни можна додатково обмежувати права людини. З іншого боку, зазвичай суспільні настрої змінюються таким чином, що люди стають більш схильними поступитися своїми правами заради безпеки та порядку. Також зменшується рівень толерантності до інших думок та зростає бажання обмежити інакодумство різними способами. Часом виникає бажання розв'язати проблему начебто швидко, коли люди відстоюють ідею самосуду або використання інших методів в обхід офіційної системи правосуддя. Однак досвід інших країн та міжнародне право кажуть, що використання інших від правосуддя методів лише поглиблює конфлікти й не призводить до «швидкого» розв'язання проблеми.

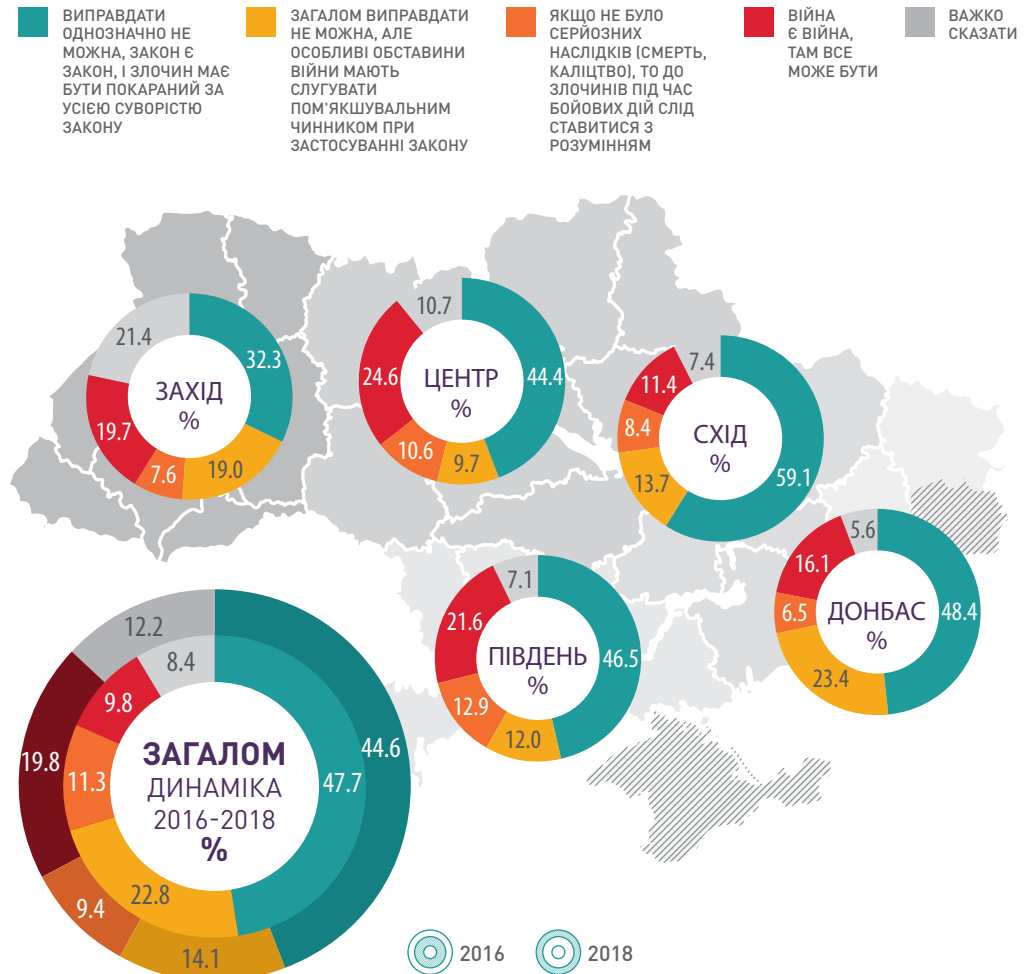
У розвинутих демократіях та міжнародному праві поширена інша концепція, котра стверджує, що «злими», неправовими методами чи такими, що порушують права людини, неможливо досягнути «доброї» для суспільства мети. Різниця у застосуванні методів – це різниця світоглядів та ціннісних пріоритетів людей, тому дуже важливо досліджувати вплив війни на права людини.

СТАВЛЕННЯ ДО ВИПРАВДАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ВІЙСЬКОВИМИ

Дослідження показало, що в Україні велика частка тих, хто може виправдати неправова методи заради начебто «доброї» цілі, що не може не тривожити. Причому рівень прийняття таких «злих» методів тим вищий, чим далі людина перебуває від бойових дій.

Для з'ясування впливу конфлікту на права людини респондентів просили оцінити, наскільки прийнятними є злочини, скоєні українськими військовими в зоні бойових дій, та наскільки прийнятним є застосування тортур до захоплених у зоні бойових дій ворогів. Щодо першої ситуації, то 45% опитаних однозначно засудили такі дії військовослужбовців та вважали, що вони мають бути покараними, тоді як 14% не відкинули необхідності покарання, водночас вважаючи військові умови певними пом'якшувальними обставинами. 29% опитаних готові тією чи іншою мірою виправдовувати такі ситуації.

СТАВЛЕННЯ ДО ВИПРАВДАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ УКРАЇНСЬКИМИ ВІЙСЬКОВИМИ ТА УЧАСНИКАМИ ДОБРОВОЛЬЧИХ БАТАЛЬЙОНІВ (РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ, %)

Рівень однозначного неприйняття злочинів, скоєних військовими, порівняно з листопадом 2016 року майже не змінився, проте слід відзначити, що збільшилося «філософське» виправдання подібних ситуацій («війна є війна»), що може свідчити про певне звикання до ситуації війни.

Однозначне засудження злочинів, скоєних у зоні бойових дій, є більш поширеним серед жителів східного регіону (59% засудження), тоді як найбільш схвально до цього

налаштовані жителі Заходу, серед яких рівень однозначного засудження таких практик є, порівняно з іншими регіонами, найменшим (водночас на Заході виявився найбільшим й рівень невизначеності щодо цього питання). Можна відзначити, що рівень однозначного засудження подібних ситуацій є дещо більшим серед жінок (48% проти 40% серед чоловіків), серед жителів невеликих міст (53% проти 43% у великих містах та 38% у селах).

СТАВЛЕННЯ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ТОРТУР ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ

Щодо можливості застосування катувань під час бойових дій, то 2/3 опитаних висловилися проти цього, тоді як кожен десятий припускає можливість таких дій (в останній групі приблизно половина обґрунтовувала це «інструментально», певною необхідністю, а друга половина виходила з міркувань помсти, відплати). Порівняно з листопадом 2016 року рівень виправдання залишився практично такими самим, а рівень засудження дещо зменшився за рахунок збільшення частки тих, хто не зміг визначитися в даному питанні.

Уявлення про неприпустимість тортур навіть в умовах війни переважає в усіх регіонах, але воно найбільш виражене у жителів Сходу, Центру та Донбасу, тоді як помітно меншим воно є серед жителів Заходу. Проте така відмінність Заходу формується переважно за рахунок більшої невизначеності думки респондентів, тоді як рівень виправдання є приблизно таким же, як в Центрі та на Донбасі, і навіть меншим, ніж на Півдні.

Так само, як у випадку зі ставленням до виправдання злочинів з боку військовослужбовців, більш негативно до тортур ставляться жінки (хоча відмінності є не дуже помітними, складаючи 8%). Також негативне ставлення до тортур зростає зі збільшенням рівня освіти (від 57% серед осіб із середньою та середньою спеціальною освітою, до 72% – серед осіб з вищою освітою) і є найбільшим в невеликих містах (75%) та найменшим в селах (59%).

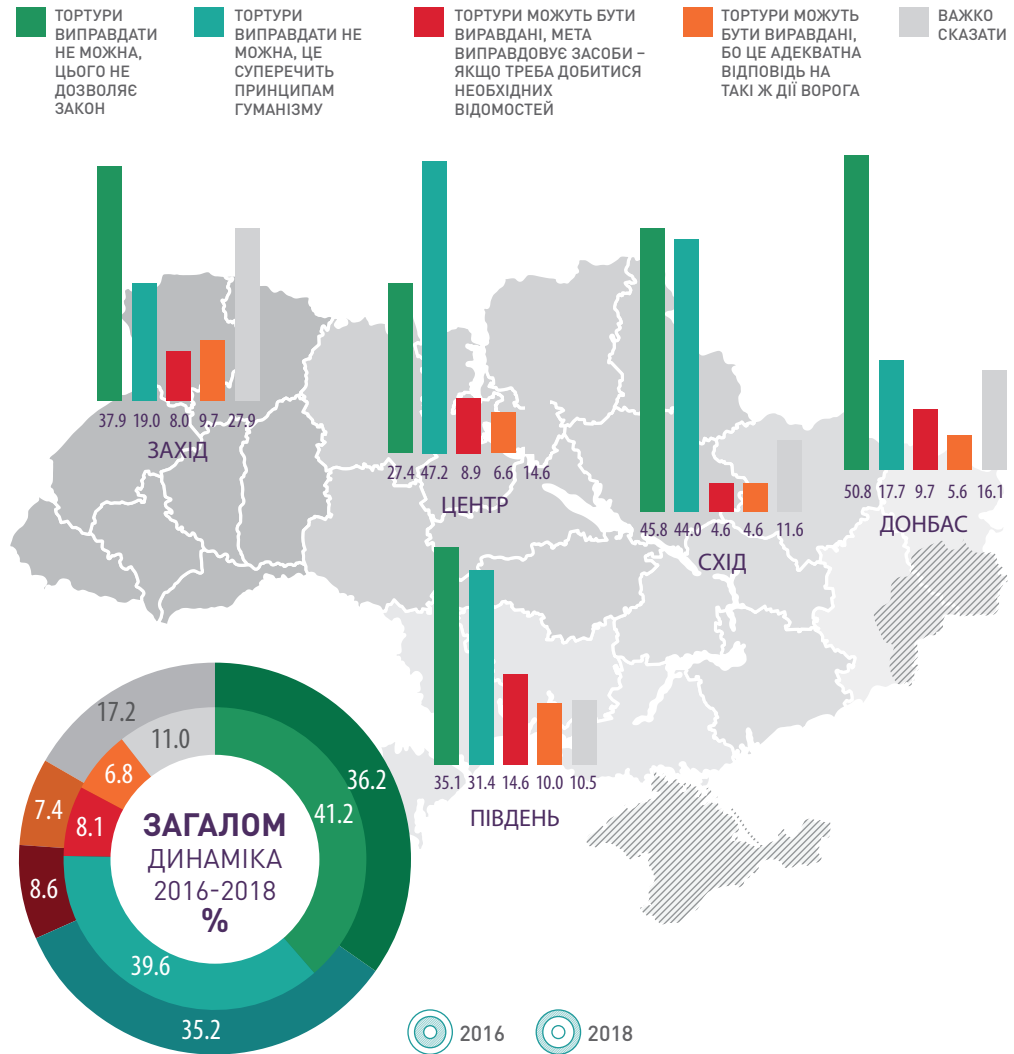

**ВОЛОДИМИР
ЯВОРСЬКИЙ**

експерт Центру
інформації про
права людини

Відповідно до міжнародного права та Конституції України, катування є забороненими. Це одне з небагатьох прав, котре не має жодних винятків, навіть під час війни. Тому з правової точки зору, такі дії повинні бути покарані. Більше того, якщо їх не розслідує та не карає влада, то такими випадками може зацікавитися міжнародне кримінальне правосуддя в особі Міжнародного кримінального суду (Гаага), який може розпочати розслідування таких міжнародних злочинів незалежно від волі держав. Навіть право на життя не має такого рівня захисту, як захист від катувань та жорстокого поводження.

СТАВЛЕННЯ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ТОРТУР (КАТУВАНЬ) ДО ВОРОГІВ ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ (%)*

* Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас

**УЯВЛЕННЯ ТА
АКТИВНІСТЬ
ЩОДО ЗАХИСТУ
ВЛАСНИХ ПРАВ**

**ВОЛОДИМИР
ЯВОРСЬКИЙ**

експерт Центру
інформації про
права людини

Рівень дотримання прав людини в будь-якій країні є пропорційним громадській активності щодо захисту цих прав. Це універсальна аксіома для всіх країн. Не існує урядів, котрі просто так дарували б права й свободи. Зазвичай цьому передує багаторічна боротьба за свої права. Тому фундаментально важливо, щоб якомога більша частина людей намагалася захищати себе та свої права у правовий спосіб. Чим більше буде таких людей, тим швидше Україна побудує справжню демократію із механізмами захисту людини, які функціонують. Коли кількість пасивних людей драматично переважає – це створює вагомні підстави для недемократичних кроків влади та відхід від демократії.

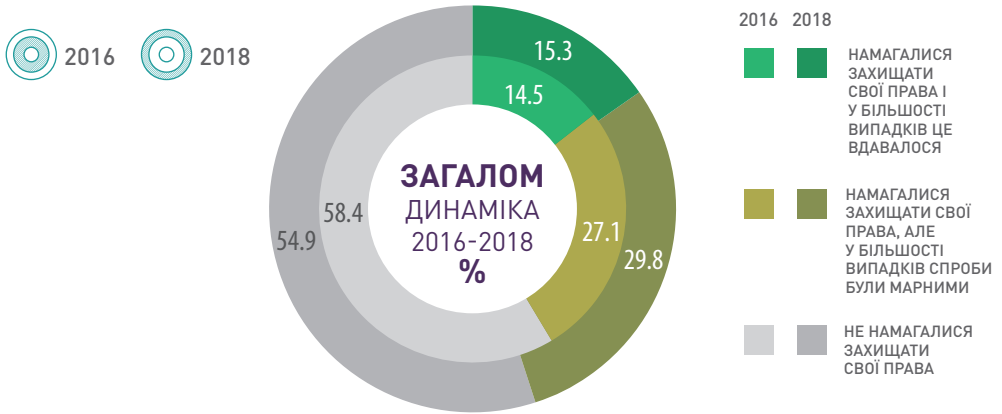
СПРОБИ ЗАХИСТУ ПОРУШЕНИХ ПРАВ ТА ЇХ УСПІШНІСТЬ

Дослідження показує, що менше половини українців пробували захищати власні права. Більшість людей є зневіреними, і це є тривожною тенденцією та свідчить про серйозну кризу довіри населення до влади та механізмів захисту прав людини. Ця криза має під собою вагомні аргументи, оскільки з тієї меншої частини українців, які все-таки пробували захищати свої права, лише третина вважає, що досягла результату. Іншими словами, тільки йдеться не лише про створений поганий імідж механізмів захисту, але значною мірою про справжні проблеми їхнього функціонування.

Рівень активності, спрямованої на захист своїх прав, є доволі невисоким. Зокрема, з тих осіб, які відзначали, що вони стикалися із ситуаціями порушення своїх прав, 55% вказали, що вони ніколи не намагалися ці права захищати.

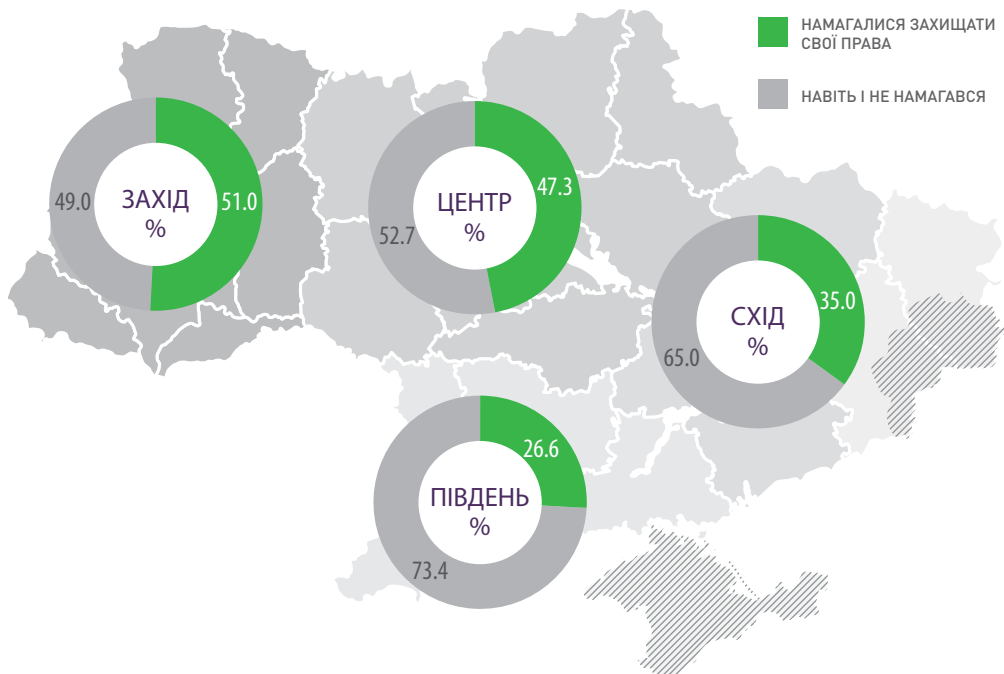
Рівень пасивності і зневіри у захисті власних прав приблизно однаковий серед мешканців центрального та західного регіонів України (53-49%), трохи більший – на Сході (65%) та значно більший – на Півдні (73%)..

ЧИ НАМАГАЛИСЬ ВИ ЗАХИЩАТИ ВЛАСНІ ПРАВА У ВИПАДКУ ЇХ ПОРУШЕННЯ? (%)*

* Відсотки розраховано від тих респондентів, які відмітили факт більшої чи меншої міри порушення власних прав

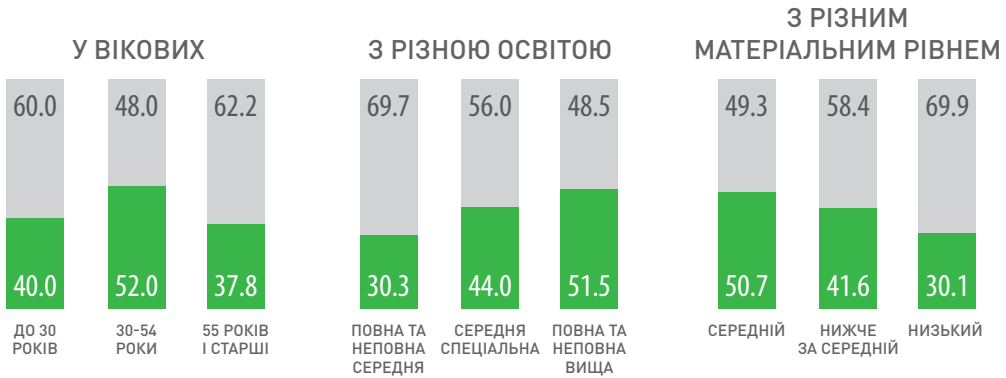
ЗАХИСТ ПРАВ У РАЗІ ЇХ ПОРУШЕННЯ (РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ, %)*

*Відсотки від тих осіб, чії права порушувалися. Дані по Донбасу не наведені внаслідок замалої підвибірки в цьому регіоні для цих розподілів

ВІДМІННОСТІ У ГРУПАХ (%)*

■ НАМАГАЛИСЯ ЗАХИЩАТИ СВОЇ ПРАВА
 ■ НАВІТЬ І НЕ НАМАГАВСЯ

* Відсотки від тих осіб, чий права було порушено

Основною причиною відмови від захисту своїх прав є зневіра в успішності такого захисту. Якщо розглядати лише тих осіб, які вказали, що вони стикалися із ситуаціями порушення власних прав, то майже 40% з них зазначили, що вважають це марною справою; на другому місці – брак коштів (про це заявили 20%).

ВОЛОДИМИР ЯВОРСЬКИЙ

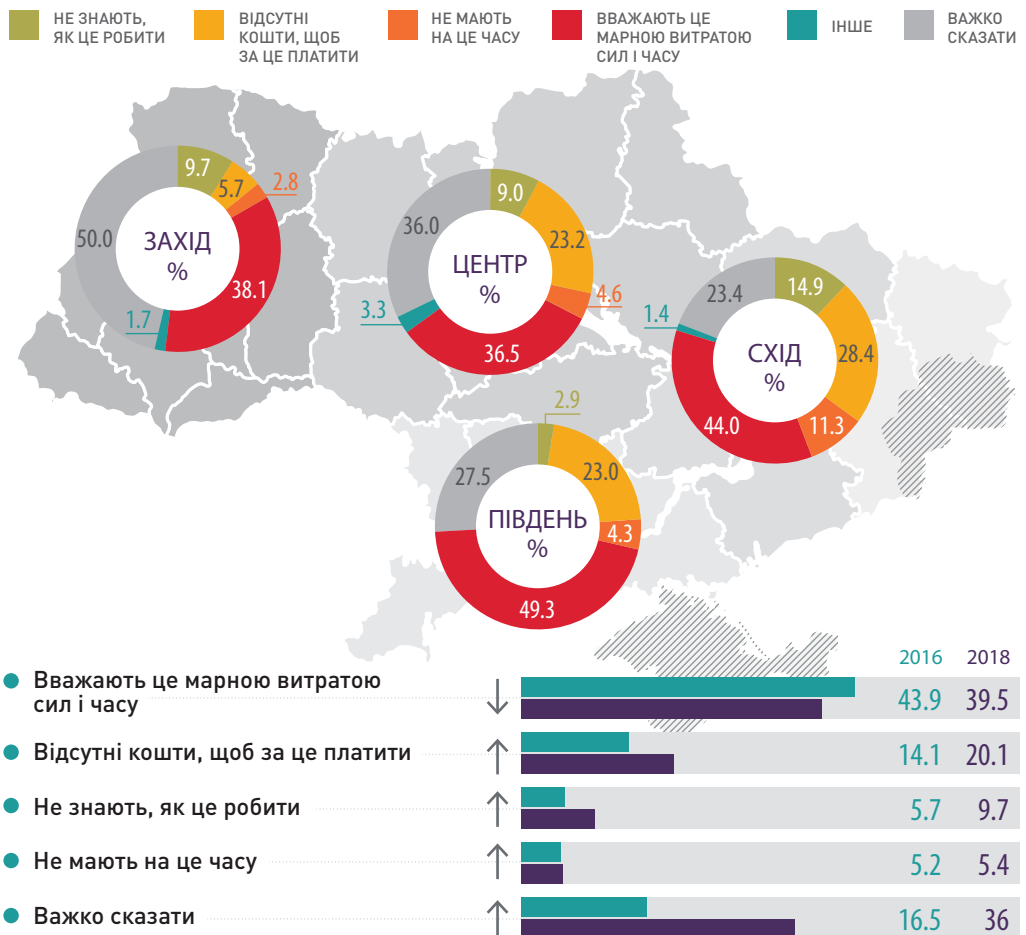
експерт Центру інформації про права людини

Важливо ретельніше вивчити причини відмови від захисту власних прав. Видається, що більшою мірою це все-таки зневіра у результаті та механізмах захисту. Однак тут може бути прихованим й більш важливий аргумент, що насправді в ціннісному розумінні люди готові поступитися власними правами, лише аби їх не чіпали. В такій ситуації людині легше навіть виїхати з країни в іншу, де їй буде краще і де умови не будуть вимагати від неї боротьби за власні права. Фактично, це свідчить про наявні передумови для зовнішньої (в іншу країну) чи внутрішньої (різні форми занурення у власний світ з метою втечі від проблем) еміграції населення.

Інша важлива проблема – у відповіді щодо браку коштів для захисту своїх прав. Насправді в більшості випадків не йдеться про значні ресурси, а швидше про знання методів та механізмів. Це – поле для діяльності державної безкоштовної правової допомоги, оскільки з цього дослідження очевидно, що ті, хто її потребує, переважно не знають про її існування або з якихось інших причин нею не користуються. Це також є суттєва проблема й важливе завдання на майбутнє для Міністерства юстиції України.

Невіра в успіх дій на захист власних прав є основним мотивом відмови від таких дій в усіх регіонах, проте він є дещо більшим на Півдні (49%) та на Сході (44%). Щодо інших мотивів, то грошей брак коштів приблизно з однаковою частотою фігурує в більшості регіонів, проте значно рідше згаданий опитаними із західного регіону (тут 6% респондентів вказали на цей мотив, тоді як в інших регіонах відповідна частка склала близько 23–28%). Водночас в західному регіоні є найбільшою (50%) частка тих, хто не зміг відповісти. Зневіра у можливості успішного захисту власних прав домінує в усіх вікових категоріях, причому загальний рівень цієї невіри є приблизно однаковим у молоді та осіб середнього віку (35–38%) і є трохи більшим серед осіб старшого віку (47%).

ПРИЧИНИ ВІДМОВИ ВІД ЗАХИСТУ ВЛАСНИХ ПРАВ (РЕГІОНАЛЬНИЙ ЗРІЗ, %)*

*Можна було обирати кілька відповідей водночас. Відсотки розраховано від тих респондентів, які відзначили факт порушення власних прав. Дані по Донбасу не наведені внаслідок замалої кількості респондентів при цьому розподілі

Така оцінка має цілком реальне підґрунтя, оскільки за даними тих респондентів, які пробували захистити власні права, переважно такі спроби виявлялися марними. Зокрема, якщо розглядати лише тих осіб, які стикалися з порушенням власних прав і докладали зусилля для їх захисту, лише 34% вважають, що такий захист у більшості випадків був успішний, тоді як 66% зазначили, що у більшості випадків результати такої боротьби були незадовільними. І таке співвідношення залишається незмінним порівняно з листопадом 2016 року.

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ВЛАСНИХ ПРАВ: УЯВЛЕННЯ ТА ПРАКТИКА

СПОСОБИ, ЯКИМИ УКРАЇНЦІ НАМАГАЛИСЯ ЗАХИЩАТИ ВЛАСНІ ПРАВА

Дослідження показало не лише ріст недовіри до органів влади за останні два роки та бажання використовувати неправові, в тому числі протизаконні засоби захисту прав людини. Як не дивно, але з усіх доступних механізмів третина населення обирає неправові способи захисту, які включають й злочинні методи. Це вагома частина населення, що істотно впливає на загальний рівень правопорядку.

Варто окремо зазначити, що ці методи часто по суті підривають довіру до правових способів захисту. Адже коли одна людина чесно йде до суду для захисту, а інша використовує дружні стосунки з суддею чи дає йому хабар, то чесна людина не тільки перестає вірити в цей правовий механізм, а й зневірюється загалом у можливості захистити власні права в такий спосіб. Це примушує її надалі відмовитися від спроб захисту власних прав через неприйняття неправових методів або скористатися в майбутньому такими ж незаконними методами.

Так, щодо тих засобів, якими опитані намагалися захищати власні права, найчастіше згадували використання соціальних зв'язків, тобто родичів та знайомих (22% з тих респондентів, які вдавалися до захисту власних прав) та звернення до суду (20%). Також до першої шістки способів захисту прав потрапили звернення до поліції (19%), звернення до адвоката (17%), звернення до місцевих органів влади (15%) та звернення до прокуратури (10%). Найменше використовували звернення до міжнародних організацій, звернення до судів та звернення до політичних партій.

ТОП-10 СПОСОБІВ, ЯК УКРАЇНЦІ НАМАГАЛИСЬ ЗАХИЩАТИ СВОЇ ПРАВА (%)*

ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ %*

ЧОЛОВІКИ

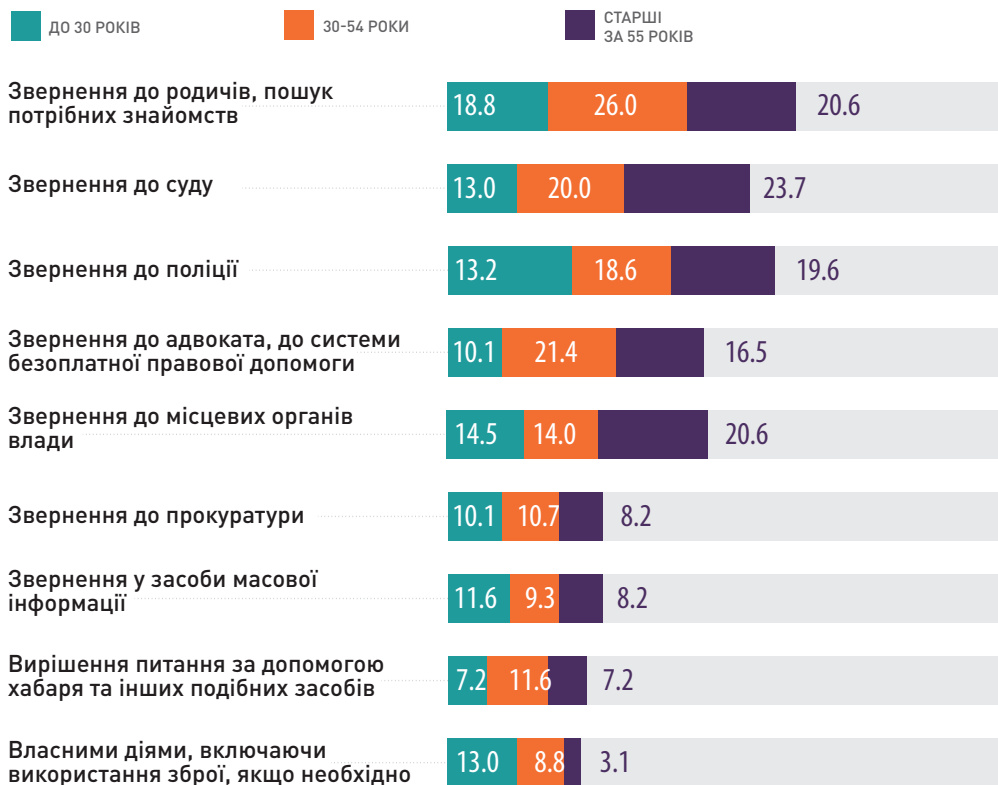
ЖІНКИ

* Відсотки від тих осіб, які відзначили факт порушення власних прав та намагались захищати ці права. Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас

Цікавими є гендерні особливості в обранні засобів захисту прав. Рейтинг методів, до яких вдаються чоловіки і жінки, дещо відрізняється, адже жінки віддають перевагу правовим засобам захисту прав: звернення до поліції (22%), суду (21%), місцевої влади та адвоката (16%). І незважаючи на те, що звернення до родичів, пошук потрібних знайомих та розв'язання питання за допомогою хабаря та інших подібних засобів також входять до шістки найбільш уживаних засобів, проте відсоток жінок, які вдавалися до них, є нижчим порівняно із опитуванням чоловіків (19% жінок порівняно із 29% чоловіків звертались до родичів і знайомих). Натомість чоловіки продемонстрували, з одного боку, більшу рішучість при відстоюванні власних прав, а з іншого – прихильність до таких неправових засобів, як потрібні знайомих, а також власні дії, включаючи використання зброї, якщо необхідно (про це згадало 15% чоловіків порівняно із 3% жінок).

ВІКОВІ ВІДМІННОСТІ (ОКРЕМІ ЗАСОБИ ЗАХИСТУ)%*

* Відсотки від тих осіб, які відзначили факт порушення власних прав та намагалися захищати ці права. Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас

Віковий зріз також зафіксував палітру відмінностей. Так, дані свідчать про активнішу позицію молоді порівняно з іншими віковими групами, до захисту прав за допомогою власних дій (15%), демонстрацій (4%), звернення до ЗМІ (12%). Респонденти ж середньої вікової групи, на відміну від інших груп, більш ладні звертатись до потрібних знайомих (26%), адвокатів (21%), а також розв'язувати питання за допомогою хабаря (12%). Найстарші респонденти продемонстрували найбільшу зневіру у відстоюванні власних прав (6%), а також прихильність до такого засобу захисту прав, як звернення до місцевих органів (21%).

УЯВЛЕННЯ ПРО ЕФЕКТИВНІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ СВОЇХ ПРАВ

З точки зору ефективності найкраще оцінюються такі засоби захисту прав, як засоби масової інформації (таку думку поділяють 23% з усіх опитаних). Також до найбільш згадуваних способів належать звернення до суду (так вважають 21% опитаних), звернення до Європейського суду з прав людини (19%), звернення до поліції (18%), звернення до прокуратури (15%), використання родичів та знайомих (15%). Респонденти високо оцінили ефективність звернення по допомогу до адвоката, до системи безоплатної правової допомоги (8%), які минулого разу не були включені до переліку.

УЯВЛЕННЯ ПРО ЕФЕКТИВНІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ – ТОП 10 (%)*

*Можна було зазначати декілька варіантів одночасно. Відповіді відранжовані за зменшенням частоти згадок серед усіх респондентів в опитуванні 2018 року

При цьому 23% опитаних вважають, що жодних ефективних засобів захисту прав людини в Україні не існує, а ще майже 14% не змогли дати відповідь на це запитання.

Порівняно з листопадом 2016 року має місце деяке зменшення очікувань від ЗМІ та збільшення згадок про українські суди, поліцію, прокуратуру. Водночас збільшилася частка респондентів, які жоден із способів захисту прав не вважають ефективним.

Суттєвих змін у порівнянні із опитуванням 2016 року зазнав регіональний зріз. Так, ЗМІ, які у 2016 році в усіх регіонах, за винятком Донбасу, посідали перше місце при оцінці ефективності засобів захисту прав, наразі не є таким очевидним лідером, хоча і входять до топ-5 в усіх регіонах. Натомість підвищилася оцінка ефективності судового засобу захисту та поліції, які входять до п'ятірки лідерів в усіх регіонах.

УЯВЛЕННЯ ПРО ЕФЕКТИВНІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ, ТОП – 5 (РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ, %)*

* Можна було зазначати декілька варіантів одночасно.

Найбільших змін зазнало сприйняття ефективності засобів захисту прав на Донбасі, де п'ятірка лідерів змінилася докорінно і включає тепер звернення до суду, поліції, ЗМІ, організацію мітингів та звернення до адвоката й системи безоплатної правової допомоги. Також цікаво, що дані по Донбасу суттєво відрізняються і від інших регіонів, зокрема, респонденти тут частіше, ніж в інших регіонах, відзначали ефективність поліції (майже 30%), і фактично вдвічі частіше – адвокатів (20%) та організації мітингів, демонстрацій (22%). При цьому прихильників таких засобів, як власні дії, включаючи використання зброї, якщо необхідно (1%) та хабар (3%) тут зафіксовано в рази менше, ніж в інших регіонах.

СПРИЙНЯТТЯ НЕПРАВОВИХ СПОСОБІВ БОРОТЬБИ ЗА ВЛАСНІ ПРАВА

САМОСУД

Населення України розділилося навпіл в оцінці можливості вчинення актів самостійної реалізації правосуддя громадянами (самосуду). Хоча трохи більше половини опитаних підкреслили неприпустимість таких дій, але водночас 36% опитаних вважають, що самосуд припустимий за певних обставин, а ще 12% – що самосуд на сьогодні є цілком виправданим та прийнятним. Тобто майже половина опитаних як мінімум не відкидає можливості здійснення таких актів. І порівняно з листопадом 2016 року якихось змін в цих уявленнях не зафіксовано.

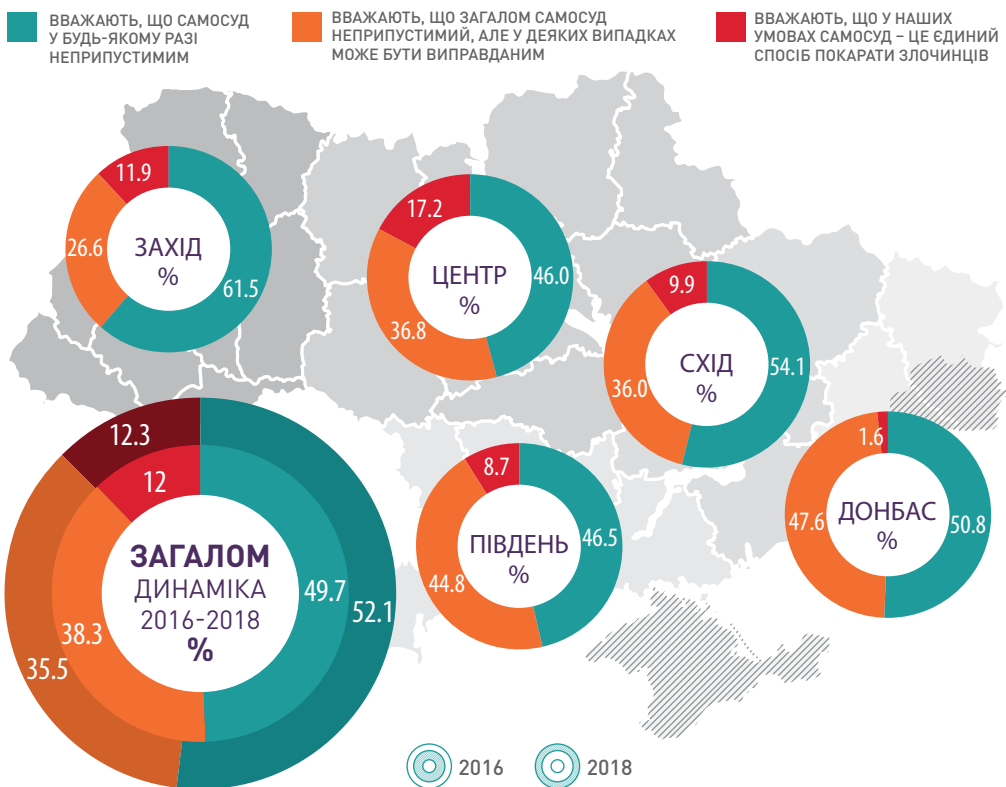
**ТЕТЯНА
ПЕЧОНЧИК**

голова правління
Центру
інформації про
права людини

Половина населення, яка так чи інакше виправдовує самосуд, – це критична ситуація, яка показує «наелектризованість» у країні і зневіру в державній системі правового захисту. Якщо ми порівняємо також цю цифру з тим, скільки людей готові взяти зброю для відстоювання своїх прав, то ця цифра стане ще більш небезпечною. 8% від тих, хто намагався відстояти свої права, заявили, що робили це із використанням зброї, а на півдні таких – 14%. Тому реформування системи правосуддя залишається першочерговим завданням для України.

Найвищим рівень однозначного неприйняття ідеї самосуду є серед жителів західного регіону, 62% з яких висловилися за повну неприпустимість таких дій, тоді як в інших регіонах відповідна частка склала близько 46-54%. Натомість серед мешканців східного регіону та Донбасу є трохи більшою, ніж в решті регіонів, частка тих, хто припускає існування обставин, за яких такі дії є виправданими (45-48% проти 37-37% в інших регіонах). Що ж до рівня повного прийняття припустимості самосуду, то він в усіх регіонах (за винятком Донбасу) відрізняється мало; на Донбасі ж варіант повного виправдання відмічала невелика частка опитаних.

СТАВЛЕННЯ ДО ЗАКЛИКІВ САМОСТІЙНОГО ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ ЗВИЧАЙНИМ ЛЮДЬМИ (САМОСУД, %)

ГРОМАДСЬКА АКТИВНІСТЬ ЯК ЧИННИК ЗАХИСТУ ВЛАСНИХ ПРАВ

В Україні громадські об'єднання не знаходять розуміння та підтримки. Абсолютна більшість населення не бере участі у діяльності громадських організацій. Про відсутність належності до якоїсь організації чи об'єднання заявили 78% опитаних, тоді як до якихось організацій чи об'єднань (не враховуючи членство у профспілці та належність до релігійної організації) належать менше за 10% опитаних.

**ВОЛОДИМИР
ЯВОРСЬКИЙ**

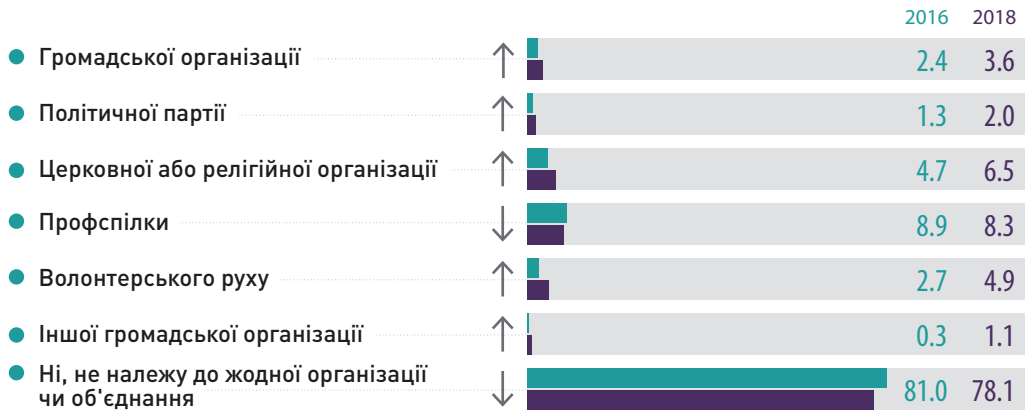
експерт Центру
інформації про
права людини

В Україні стосунки держави з громадськими організаціями не є стабільними, вони то на рівні партнерства, то на рівні війни, коли влада бореться з ГО, наприклад, встановлюючи різноманітні бар'єри для їх фінансування чи діяльності. У часи СРСР громадські організації публічного інтересу були заборонені, що зумовлює певну відсутність розуміння їхньої діяльності, так само як і культури підтримки чи участі в роботі громадських об'єднань з боку пересічних українців.

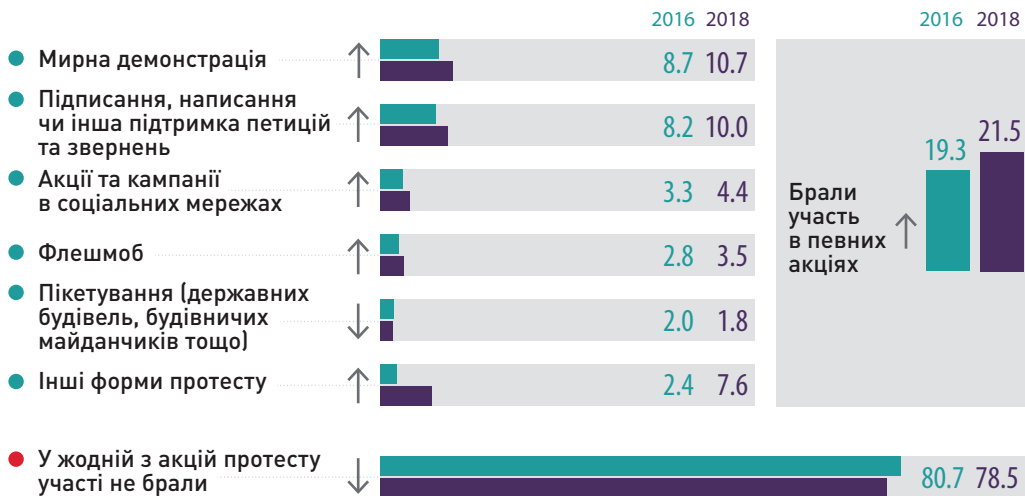
Суспільство не підтримує не лише громадські організації, а й політичні партії. У країні, де парламент обирають за партійними списками, належність до політичних партій визначають лише 2% громадян, що є критично малим показником і свідчить про те, що партії є по суті штучними утвореннями, які не спираються на реальну участь громадян.

Низька активність у профспілковому русі пояснює, чому профспілки фактично існують лише формально, насправді не захищаючи економічні права працівників. Цей механізм так і не перетворився із формальної радянської структури на основний механізм захисту прав працівників, як це відбувається в демократичних країнах.

Також українці недостатньо використовують такий спосіб боротьби за власні права, як участь в різноманітних протестних акціях: 79% опитаних у жодних таких акціях участі не брали. З тих же, хто брав у них участь, найбільше виходили на мирні демонстрації (11% від усіх опитаних) або долучалися до підписання (чи іншої підтримки) петицій та звернень (10%).

НАЛЕЖНІСТЬ (ЧЛЕНСТВО АБО УЧАСТЬ) ДО ОРГАНІЗАЦІЙ
ЧИ ОБ'ЄДНАНЬ (%)*

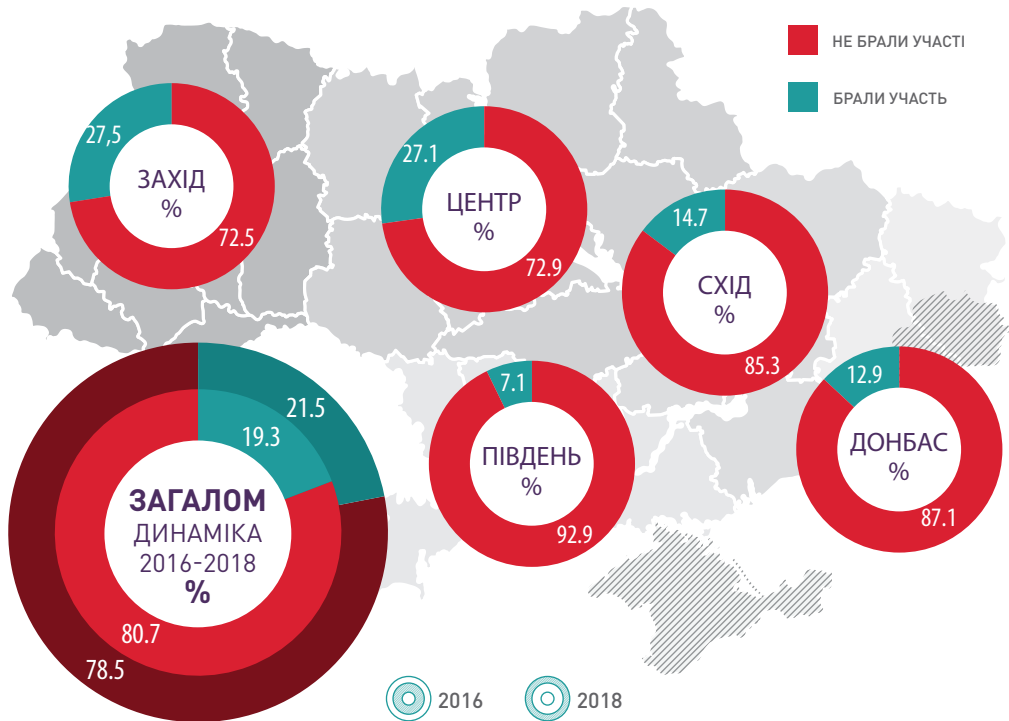
* Можна було обирати декілька варіантів відповідей водночас.

В ЯКИХ АКЦІЯХ ПРОТЕСТУ РЕСПОНДЕНТИ БРАЛИ УЧАСТЬ ВПРОДОВЖ
ОСТАННІХ ТРЬОХ РОКІВ (%)*

* Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас

Участь в акціях протесту є дещо більшою в західному та центральному регіонах (в цих регіонах в різних акціях брали участь трохи більше 1/4 респондентів), тоді як найменшою подібна активність є в південному регіоні (лише 8%). І так само як серед населення загалом, вказана перевага західного та центрального регіонів формується за рахунок демонстрацій та підписання петицій.

УЧАСТЬ В АКЦІЯХ ПРОТЕСТУ ВПРОДОВЖ ОСТАННІХ ТРЬОХ РОКІВ (РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ, %)*

A photograph of a woman in a blue quilted jacket and pink knit hat looking at a document held by another person in a black jacket. The background shows a building with a pink awning and a person in a blue coat walking in the distance.

**ДІЯЛЬНІСТЬ
ОКРЕМИХ
ПРАВЗАХИСНИХ
МЕХАНІЗМІВ**

Інформаційний
центр

Інформаційний
центр

Інформаційний
центр

Інформаційний
центр

Інформаційний
центр

БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА

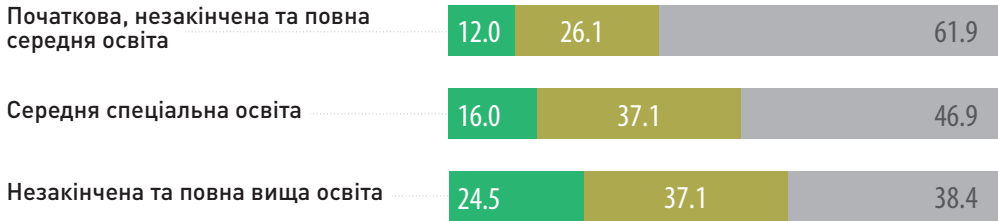
Рівень обізнаності громадян щодо можливостей отримання правової допомоги від держави є доволі низьким. Не знають про існування таких можливостей трохи менше половини опитаних (47%). Близько третини хоча й чули про існування таких послуг, але не знають, яким чином ними можна скористатися. Водночас порівняно з листопадом 2016 року рівень обізнаності трохи зріс, причому саме за рахунок реальної обізнаності.

У цьому питанні очікуваними є відмінності залежно від освіти респондентів. Зокрема, є чітка тенденція зменшення рівня повної необізнаності при збільшенні освіченості та збільшення повної обізнаності зі збільшенням рівня освіти. Але можна зазначити, що рівень повної обізнаності навіть серед осіб з вищою освітою є відносно невисоким (25%).

РІВЕНЬ ОБІЗНАНОСТІ ЩОДО МОЖЛИВОСТІ ОТРИМАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ВІД ДЕРЖАВИ (%)

РІВЕНЬ ОБІЗНАНОСТІ ЩОДО МОЖЛИВОСТІ ОТРИМАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ВІД ДЕРЖАВИ (ОСВІТНІ ВІДМІННОСТІ, %)

Ймовірно, що низька обізнаність про механізми та можливості безоплатною державної правової допомоги обумовлює низький рівень звернення по таку допомогу. Адже лише 10% опитаних зазначили, що вони користувалися такими послугами. Водночас, порівняно з листопадом 2016 року, зафіксоване деяке зростання користування цими можливостями, адже в попередньому дослідженні про користування такою послугою казали 5% опитаних.

КОРИСТУВАННЯ ПОСЛУГАМИ АДВОКАТА СИСТЕМИ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ (%)

ПОІНФОРМОВАНІСТЬ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Порівняно з листопадом 2016 року частка тих, хто нічого не знає про діяльність Уповноваженого Верхової Ради України з прав людини (омбудсмена), трохи зменшилася, таким чином наразі 56% загалом знають про інституцію. Причому добре обізнаними із діяльністю інституції вважають себе 16% опитаних, що більш ніж вдвічі більше, ніж у 2016 році. Цікавим спостереженням є те, що відсоток осіб, які нічого не знають про омбудсмена, практично збігається з відсотком необізнаних про безоплатну правову допомогу (45% і 47% відповідно).

Значущим в цьому питанні для цілей обізнаності щодо правової допомоги є рівень освіти респондентів. Зокрема, серед осіб із вищою освітою рівень обізнаності (високої чи поверхової) склав 64%, тоді як серед осіб із середньою спеціальною освітою – 55%, а серед осіб із повною та неповною середньою освітою – 44%.

РІВЕНЬ ОБІЗНАНОСТІ ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ (%)

Чи можна брати правосуддя та виправдати самі себе?

Регіональний розподіл

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЇХ ЗНАЧУЩІСТЬ

З можливих джерел інформації про права людини однозначним лідером є телебачення: як таке джерело його зазначили трохи менше 2/3 опитаних. Водночас частота згадувань про це джерело порівняно з листопадом 2016 року помітно зменшилася (на 12%). На другому місці йдуть друзі, родичі, колеги (41%). Інтернет-сайти посідають третє за частотою згадувань місце і є джерелом такої інформації для дещо більше 1/3 опитаних (37%), причому згадки про це джерело порівняно з листопадом 2016 року збільшилася на 7%. Також спостерігається збільшення частоти згадок про такі джерела, як навчальні заклади (майже на 4%) та соціальні мережі (на 5%). Менше ж всього громадян про проблематику прав людини інформують представники недержавних та благодійних організацій, релігійні організації та працівники державних органів.

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ, СТАН ЇХ ДОТРИМАННЯ, СПОСОБИ ЗАХИСТУ (%)

Телебачення є найбільш використовуваним джерелом інформації з цієї проблематики у всіх регіонах, але дещо рідше до нього звертаються мешканці Сходу (57%) та Центру (61%), а дещо частіше – мешканці Півдня (68%) та Заходу (67%). Про інтернет-сайти помітно частіше згадували мешканців Донбасу (55%, тоді як в інших регіонах – 31–41%). Канали міжособистісного спілкування дещо частіше згадувалися мешканцями Заходу. Окремо необхідно згадати про Донбас, жителі якого помітно частіше згадували про особистий досвід, інтернет-форуми і соціальні мережі, та дещо частіше – про працівників державних органів.

Використання різних джерел інформації про права людини помітно залежить від віку опитаних. Зокрема, щодо таких джерел, як телебачення, газети, радіо є чітка тенденція зменшення

згадок зі зменшенням віку (чим молодші респонденти, тим рідше вони орієнтуються на ці джерела). Натомість щодо таких джерел, як інтернет-сайти, інтернет-форуми та соціальні мережі ситуація є зворотною – частота звернення до них зменшується зі зростанням віку опитаних. Крім цього, природно, що молодші респонденти частіше згадували про інформацію, отримувану у навчальних закладах.

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ, СТАН ЇХ ДОТРИМАННЯ, СПОСОБИ ЗАХИСТУ (РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ, %)

Також відзначимо, що: телебачення є більш актуальним джерелом щодо відповідної інформації для жінок (серед них про нього згадали 66% проти 59% серед чоловіків) та менш актуальним для жителів великих міст (серед них про нього згадали 52%, тоді як у невеликих містах та селах – 67–68%); інтернет-сайти використовують частіше особи з більшим рівнем освіти (про це джерело згадували 25% серед тих, хто має повну та неповну середню освіту, 35% серед тих, хто має середню спеціальну освіту, та 46% серед тих, хто має вищу освіту).

Можна припустити, що телебачення є не лише основним джерелом інформації з тематики прав людини, а й найбільш впливовим. Зокрема, 53% опитаних зазначили, що на формування їхніх уявлень про права людини найбільше вплинули ЗМІ (серед яких найбільш значущим є телебачення). На другому місці за значущістю є сім'я та друзі; також для близько 1/3 опитаних значущими є інтернет та соціальні мережі і власний досвід. Порівняно з листопадом 2016 року дещо частіше (майже на 10%) згадано інтернет та соціальні мережі, тоді як щодо інших чинників суттєвих зрушень немає.

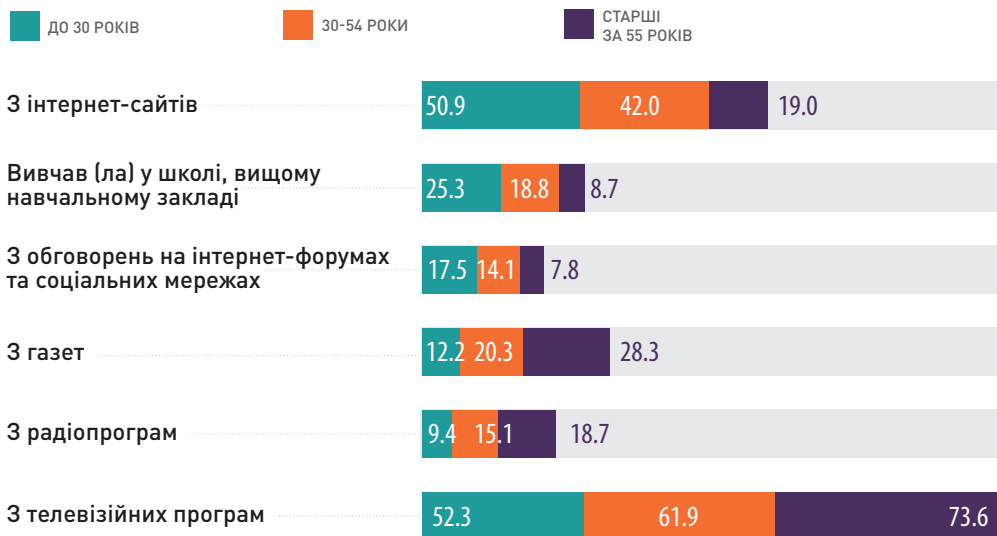
**ТЕТЯНА
ПЕЧОНЧИК**

голова правління
Центру
інформації про
права людини

Телевізійні програми є найпоширенішим каналом отримання інформації про права людини для українців. Це свідчить про абсолютну кризу системи освіти, коли знання про власні права людина отримує не в школі чи в університеті, а із ЗМІ.

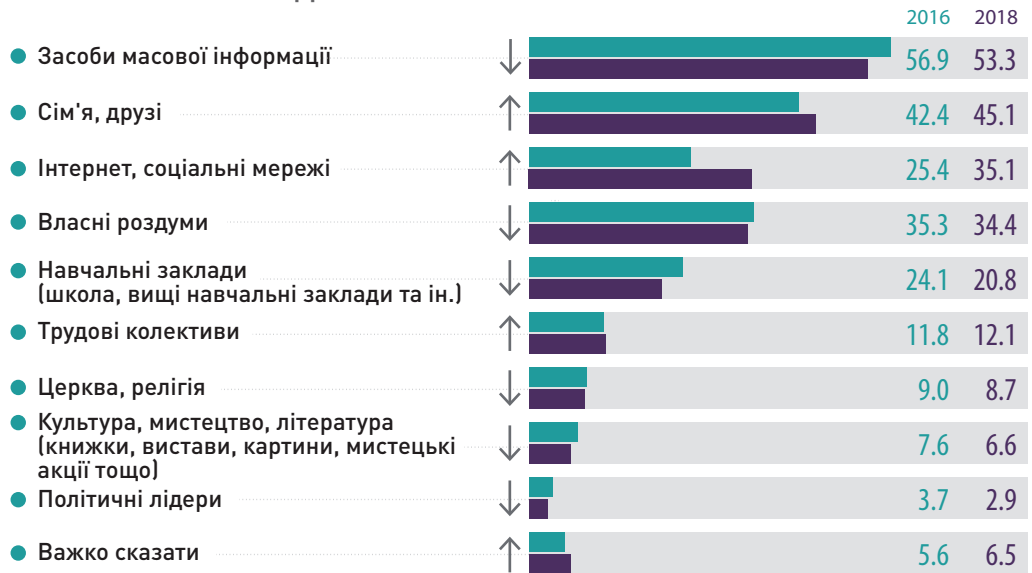
Це пояснює серед іншого й низьку обізнаність громадян про власні права, а також про механізми їх захисту. А з іншого боку, це свідчить про необхідність впровадження громадянської освіти у формальну систему освіти, а також про важливість правопросвітницької роботи із журналістами.

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ, СТАН ЇХ ДОТРИМАННЯ ТА СПОСОБИ ЗАХИСТУ (ВІКОВІ ВІДМІННОСТІ, %)

Значущість ЗМІ виявилася найбільшою на Заході (тут її згадали 62% респондентів), а найменшою – на Донбасі (19%). Інтернет та соціальні мережі є дещо більш значущими для мешканців Центру. Жителі Донбасу помітно частіше згадували про власні міркування та дещо частіше – про сім'ю та друзів, мистецтво та літературу, церкву та релігію (останні також частіше, ніж в інших регіонах, згадували на Заході); натомість респонденти з Донбасу рідше згадували про навчальні заклади та трудові колективи.

ЧИННИКИ, ЩО НАЙБІЛЬШЕ ВПЛИНУЛИ НА ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ СТОСОВНО ПРАВ ЛЮДИНИ (%)*

ЧИННИКИ, ЩО НАЙБІЛЬШЕ ВПЛИНУЛИ НА ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ СТОСОВНО ПРАВ ЛЮДИНИ (РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ, %)*

*Можна було відмічати декілька варіантів відповідей водночас. Відповіді відранжовано відповідно до зменшення частоти згадування в опитуванні 2018 року

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Це дослідження підтвердило абсолютну більшість висновків, які були зроблені за результатами першого соціологічного дослідження, як українці розуміють права людини. Воно, окрім іншого, показує динаміку певних процесів, хоча загалом свідчить про сталість поглядів у цій сфері, зокрема щодо слабкої орієнтації в питанні прав людини, розумінні поняття дискримінації та тісного зв'язку між рівністю та толерантністю. Дослідження так само продемонструвало негативну оцінку ситуації щодо дотримання прав та перебігу реформ, а також переважну неготовність населення як захищати свої порушені права, так і відстоювати свою громадянську позицію.

Узагальнюючи два наших дослідження – базове (human rights baseline study), проведене у 2016 році, і нинішню оцінку змін (human rights progress study), – хочемо підкреслити певні закономірності та найбільш важливі для прав людини висновки.

НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ МАЄ ДОВОЛІ ВИСОКИЙ РІВЕНЬ ПІДТРИМКИ ЦІННОСТЕЙ ПРАВ ЛЮДИНИ, ХОЧА...

...дослідження зафіксувало істотний дисбаланс у базових цінностях. Так, найбільшу підтримку мають свобода, справедливість та гідність, рівність, однак толерантність, що по суті є зворотною стороною рівності, знаходиться в кінці рейтингу цінностей. Крім того, значна частина респондентів віддає пріоритет цінностям, що певною мірою конкурують з правами людини (мораль, безпека).

В цілому результати опитування щодо ціннісних пріоритетів практично не змінилися за два роки і ще раз засвідчили необхідність виховання цих цінностей зі шкільного віку, адже у дорослому віці усталені погляди складніше змінити. Тому необхідно розширити викладання прав людини в середній та вищій школі, причому викладання інших предметів має також відбуватися з повагою до прав людини. Саме це створить основу для зміни цінностей у довгостроковій перспективі та утвердження демократії як форми правління.

ДВІ ТРЕТИНИ НАСЕЛЕННЯ В ПРІОРИТЕТІ ЗАЗНАЧАЮТЬ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРАВА, І ЦЕ НЕ ДИВНО...

...на тлі високого рівня бідності в країні. Трохи більше половини населення живуть за доходами, що є нижчими від фактичного прожиткового мінімуму, а четверть населення живе в умовах крайньої бідності.

Проблемою є те, що пересічна людина не зовсім усвідомлює первинність політичних та громадянських прав. Саме це дає родючий ґрунт для популістів, що обіцяють достаток та інші економічні блага, незалежно від того, чи є кошти в державі.

Надання пріоритету соціально-економічним правам також свідчить про великі очікування громадян від держави. У демократичному суспільстві людина прагне надання їй механізмів, за допомогою яких країна стає більш економічно розвинутою, а людина має широкі можливості зробити себе економічно незалежною. Це ще раз показує певний ціннісний розрив в Україні, коли частина людей вже живе за умов вільного розвитку й самодостатності, а інша за радянською звичкою очікує все від влади. Ці люди диктують країні взаємовиключні шляхи розвитку і є потенційним джерелом постійних ідеологічних конфліктів.

В той же час сучасний політикум та уряд, особливо в умовах передвиборчого року, продовжують декларувати спрямованість на розв'язання економічних проблем та підвищення рівня життя, забуваючи при цьому про важливість та першочерговість захисту прав людини. Адже відповідні реформи реалізуються повільно (яскравим прикладом є незначний прогрес у виконанні Національної стратегії з прав людини) або взагалі є «не на часі» (відмова від ратифікації Римського статуту, Конвенції про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція), вирішення питань щодо виплати пенсій громадянам України на окупованих територіях тощо).

Проте дослідження 2018 року продемонструвало позитивну динаміку збільшення кількості тих, хто обирає свободу і не готовий поступатися владі своїми правами навіть під загрозою терпіти матеріальні труднощі. Саме тому, і особливо напередодні виборів, потрібні більш дієві реформи, спрямовані на забезпечення прав та основоположних свобод людини, дії, спрямовані на дотримання поваги до прав людини під час прийняття політичних та безпекових рішень у державі.

БІЛЬШЕ ПОЛОВИНИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ВВАЖАЮТЬ ДИСКРИМІНАЦІЮ ПРОБЛЕМОЮ, А КОЖЕН ЧЕТВЕРТИЙ СТИКАЄТЬСЯ З ПРОЯВАМИ ДИСКРИМІНАЦІЇ ОСОБИСТО, ПРИ ЦЬОМУ ...

... 50-60% українців виправдовують обмеження прав наркозалежних, колишніх засуджених, людей із непопулярними політичними поглядами, ромів та представників ЛГБТ-спільноти. Більш того, ситуація з готовністю до обмеження прав осіб, що належать до цих соціальних груп, погіршилася. Така тенденція є вкрай небезпечною, зокрема, на тлі останніх нападів на представників ромської та ЛГБТ-спільноти.

Ця проблема не має простого вирішення і потребує напрацювання комплексного підходу із залученням як державних, так і недержавних учасників. Так, з одного боку, розуміння важливості таких цінностей, як рівність та толерантність вимагає зваженого освітнього підходу, з іншого боку, особлива увага має приділятися саме тим, хто безпосередньо може впливати на формування світогляду – вчителів та журналістів, політиків та посадовців.

Невід'ємним елементом цього підходу має бути ще й державна політика, спрямована як на попередження конфліктних ситуацій, так і ефективного розслідування порушень прав людини, адже великою мірою бажання брати правосуддя в свої руки пояснюється зневірою населення у тому, що правоохоронна система працює належним чином.

ЛЮДЯМ ПОТРІБНО СТАВАТИ АКТИВНІШИМИ Й НАМАГАТИСЯ САМИМ ЗАХИЩАТИ СВОЇ ПРАВА, АДЖЕ...

...рівень дотримання прав людини в будь-якій країні є пропорційним громадській активності щодо їх захисту. Не існує урядів, котрі просто так дарують права й свободи: зазвичай, цьому передують багаторічна боротьба. Тому важливо, щоб якомога більше людей намагалися захищати себе та свої права у правовий спосіб. Чим більше буде таких людей, тим швидше Україна побудує справжню демократію із функціонуючими механізмами захисту людини. Коли кількість пасивних людей драматично переважає, це створює вагомий підстави для недемократичних кроків влади та ризику відходу від демократії.

Дослідження показує, що менше половини українців пробували захищати власні права. Більшість людей зневірені, що це свідчить про серйозну кризу довіри людей до влади та механізмів захисту прав людини. Ця криза має під собою вагомні аргументи, оскільки з тієї меншої частини українців, які таки пробували захищати свої права, лише третина вважає, що досягла результату. Тобто, мова йде не тільки про створений поганий імідж механізмів захисту, але й значною мірою про справжні проблеми їхнього функціонування.

Крім того, рівень обізнаності з роботою правозахисних організацій хоча й підвищується, але все ще є недостатнім. Важливим елементом заохочення українців до відстоювання власних прав могли б стати медіа з поширенням прикладів позитивних практик та «історій успіху», а також правозахисні організації, які ведуть активну адвокаційну і просвітницьку діяльність.

ОСНОВНИМ ДЖЕРЕЛОМ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ, ЯК І НАЙБІЛЬШ ЕФЕКТИВНИМ МЕХАНІЗМОМ ЗАХИСТУ ПРАВ ДЛЯ ГРОМАДЯН ЗАЛИШАЮТЬСЯ ЗМІ, ВТІМ...

...просвітництво, і тим більше захист прав людини, не є головною функцією ЗМІ, скоріше це може бути одним із супутніх результатів їхньої діяльності. Відтак, вкрай важливим напрямком роботи, зокрема для правозахисної спільноти, вбачається підвищення розуміння прав людини серед журналістів, впровадження у журналістській роботі підходів, заснованих на правах людини, унеможливлення маніпуляцій тощо. Адже високий рівень довіри до журналістів покладає на них і високу відповідальність.

З іншого боку, це показує кризу системи формальної освіти, котра готова навчити математиці чи іншим наукам, однак практично ніяк не навчає правам людини та правилам функціонування демократичної держави. ЗМІ лише закривають прогалину в знаннях, реагуючи на попит з боку людей. Це підтверджує необхідність перегляду державної освіти на різних рівнях із вимогою інтегрувати викладання на основі поваги прав людини та демократичних цінностей.

НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УСІХ РЕГІОНАХ ДЕМОНСТРУЄ ЗДЕБІЛЬШОГО СПІЛЬНІ ПІДХОДИ ТА БАЧЕННЯ ЩОДО ПРОБЛЕМАТИКИ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЦІННОСТЕЙ, ОДНАК...

... проблеми, шляхи їх подолання і навіть канали отримання інформації в кожному регіоні мають свої характерні риси, що обумовлені цілою низкою факторів, зокрема наслідками конфлікту. Дослідження продемонструвало, що динаміка змін в оцінках респондентів в усіх регіонах, за винятком Донбасу, не носить кардинального характеру і здебільшого збігається із загальними тенденціями по вій країні. В той же час опитування продемонструвало, що суспільна думка на Донбасі не просто сильно відрізняється від решти територій, що є, на жаль, логічним наслідком негативного досвіду щодо порушення прав, а також може кардинально змінитись за короткий проміжок часу (наприклад, оцінка ефективних механізмів захисту).

Отже, дослідження ще раз підтвердило необхідність децентралізованого підходу у розробці регіональних програм та проєктів, зокрема вивчення питання щодо напрацювання регіональних планів у сфері прав людини, які би враховували саме специфічні проблеми відповідного регіону, спираючись на національні реформи та стратегії. Крім того, несталість ситуації на Донбасі підкреслює важливість формування довгострокових рішень щодо цього регіону вже сьогодні, адже забезпечення стабільності і безпеки без дотримання прав людини вбачається безперспективним.

УКРАЇНКИ ВИЯВИЛИСЬ НАЗАГАЛ БІЛЬШ ТОЛЕРАНТНИМИ, А УКРАЇНЦІ – БІЛЬШ РІШУЧИМИ ДО АКТИВНИХ ДІЙ, ПРИ ЦЬОМУ ...

... назагал гендерний зріз у частині цінностей, в оцінці стану дотримання прав людини не виявив серйозних відмінностей, хоча певні тенденції відслідковуються. Так, жінки порівняно з чоловіками проявляють більшу прихильність до цінностей прав людини, є більш толерантними до різних соціальних груп, а також менш схильні підтримувати радикальні способи відстоювання прав, використання зброї, самосуду, більшою мірою засуджують, наприклад, погром ромського табору, проте є менш успішними у відстоюванні власних прав, а відтак і більш зневіреними в тому, що цим потрібно займатись. В той же час аналіз особистого досвіду, а саме неправомірних дій, з якими стикалися респонденти, свідчить про те, що чоловіки майже по всіх пунктах, включаючи дискримінацію, частіше за жінок заявляють про порушення своїх прав.

Такі результати підтверджують висновки та рекомендації, які неодноразово фіксували міжнародні та громадські організації щодо необхідності врахування гендерної специфіки при формуванні політики, а також проведення просвітницької роботи щодо подолання гендерних стереотипів щодо ролі та місця жінки та чоловіка у суспільному житті.

